

منتدى إقرأ الثقافي
نارای کوزہ لادہ تی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

نزلہ

دفتران و سوتن - لاہ

نامارہ کردی

سندو محمد سعید

2009

منتدى إقرأ الثقافي

للكتب (كوردس - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

ناد اہلی کونہ لایہ تی

لہ

فورٹان و سونہ نڈا

ناد اہی کومہ لایہ تی

لہ

قورٹان و سوتنہ نارا

نامارہ کررف

سندو محمد سعید

بوزلفو کروزو و نولک بوزفا

۲۰۰۹ - ۱۴۳۰

ماڻي له ڄايدانهوي پاريزراهه ٻيو
نوسينگه تي ته فسير

نـاوي ناميلڪه : نادابي ڪوٽه لايه تي له ڦورٿان و سوننه تدا
 نـاوي نوسهـر : نهوا محمد سعيد
 ڇاپ و بلاو ڪردنهوي : نوسينگه تي ته فسير ٻيو بلاو ڪردنهوي
 راگه ياندن / هوليئر
 خـصهـت : نهوزاد ڪوٽي
 بـهـرگ : له مين مخلص
 ديزاينسي نـاوهـوه : عزالدين محمد
 نـؤره و سالي ڇاپ : ۲۰۰۹ ز - سن ۱۴۳۰ هـ
 تـسـيراز : ۲۰۰۰ دانه

له بهرته مبراهتي گشتي ڪتبخانه گشتيه کان شماري سپاردي (۷۸۶) سالي ۲۰۰۵ ي دراوهن

تـسـير

ٻيو بلاو ڪردنهوي و راگه ياندن
 هوليئر - شقامي دادگا - زينر نوٽيلي شيرين بلاص
 ت : ۲۲۲۱۶۹۵ - ۲۲۳۰۹۰۸ - ۲۵۱۸۱۳۸
 موبائل : ۲۲ ۵۱ ۶۶۰ ۷۵۰ - ۱۳۸ ۷۲ ۹۱ - ۰۷۷۰
 tafseeroffice@yahoo.com
 tafseeroffice@maktoob.com
 altafseer@hotmail.com

www.al-tafseer.com

پيشه کي :

الحمد لله الصلاة والسلام على رسول الله محمد صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم.

له نيوان ههردوو كهس، دوو هاوړي، دوو كۆمهلّ وا ده خوازيّ جوړه مامه له يه ك و هه لس و كه وتي ك هه بي، تا په وړه وهى كاريان به شيوه يه كى سانا پروات به پرتوه. دياره چؤنيه تى مامه له و په فتار له گه لّ يه ك ترى ته نها خواى دهرونناس دهيزانى، چ مه نه هج و ياسايه ك دابنى، كه جوانكارى تيا بي و مهردومه كان ليك زوير نه بن و پرتي يه ك ترى بگرن، له بهر نه وه بهنده به نهركى سه رشانى خوى زانى، كه هه لسى به ناماده كردن و هه لّ بژاردنى نادابى سه ره كى كۆمه لايه تى نيسلامى به پيى قورنان و سوننه تى پيغه مبهرى خوا ﷺ، بؤ نه وهى نم ناداب و ره فتاره جوان و پازاوانه ي نيسلام بهرجه سته ي خه لك بكرى و زيندوو بكرتته وه، چونكه له م پوژگار هى نيستادا زور له

مسولمانان نهم نادابه نیسلامیانه یان فهرامۆش کردوو ه
له ژبانی پۆژانه پیاده ی ناکهن، که شیوازی شارستانی هت
پیشان ده دات.

له خوای به خشنده ده خوازم نهم به ره مه به چوکهم
بۆبکاته (صدقه جاریه) و له گونا هه زۆره کانم خۆش بی و
نی هت پاک ی و خواویستیم پی بیه خشی، وام لیبکات کاری
خیر و چاکه نه نجام به ده م، مه به ستم ته نه ا نه و بی هت.

نورال محمد عید

٢١/شوال/١٤٢٦ هـ

٢٣/١١/٢٠٠٥ ز

ئادابى ئىسلامى ئە كۆمەلگا

شىۋازى ھەلس و كەوت و پەفتار لە نىو كۆمەلگا دا،
 پىناسە و ماھىيەت و ناوہ پۆكى گشت پىياز و بەرنامە و
 فىكرە يەك بەدەردە خات. ئىسلامىش كە تاكە بەرنامەى
 دارىژپراو و بىۋىنەى پەرورەدگارە، خاۋەنى چەند ئاداب و
 پەفتار و خوورە و شىتىكى شارستانىيەتە، كە لە ھىچ
 بەرنامەى تر بەرجەستە ناكرى.

ئەم ئاداب و پەفتارە كۆمەلەيە ئىسلامىيەتە، كە لە
 خوارە و دەيان ھىننە سەر سفەرەى باس، پىۋىستە
 مسولمانان بە گشتى و بىۋىنەى و كەم و كورتى لە نىو
 خۇيان و كۆمەلدا پىادەى بكنە، بىسەلمىنن كە تەنھا
 ئىسلامە تاكە بەرنامەى نوۋى خواز و شارستانىيەت،
 بەرنامەيەك نىە خۇى دوورە پەرىز كات لە كۆمەلگا و
 گۆشە نىگا و شك بىتتە بەرچاۋ.

ئەم ئادابو ئاكارو رەوشتانەي باس دەكرىن، بەرنامەي كارى رۆژانەي مەسولمانە، كە دەبىئو پىئويستە پىئوئەي پابەند بىتتو ئىسلامىكى جوان پىشان بەدات، كە خەلك كە جاوى لى بىكەن.

جا مەسولمان، ھەموو قورئانى لەبەربىتت، با (صحيح البخاري ومسلم) لەبەربىتت، بەلام لەگەل خەلكى وتە ناخۆش و قەسە رەق بوو، ھەست برىندار كەر بوو، نازارى دلى خەلكى دەداو... ھتتد، ئەوا ئەم قورئان لەبەركردن و فەرموودە لەبەركردن ھىچ سەردى نىسە، چونكە قورئان و سوننەت بۆ پىيادە كەردن ھەتتورن: ئەك بۆ خۆھەلكىشان و تەنھا خويىندەنەو.

دىيارىشە، كە ئىسلام بە جىھان بۆ بۆو، بەھۆي ئاكارو رەفتار جوانى بازارگانە مەسولمانە ئان بوو، ئەگىنا خەلك نەھاتن دىراسەي ئىسلام بىكەن، ئىنجا مەسولمان بىن.

ئىسلام وتەو كەردارە، رەوشتو رەفتارى جوانە، رەچاوكەرى ھەستەكانە، مەفدەرى مەفانە، كەواتە

مسولمانیش ده بی پره نگدانه وهی نهم ئیسلامه بیت و نادابه کانی جیبه جی بکات، وهك له خواره وه باس ده کرین:

- ١- نه ده ب و ناکاری مسولمان له گه ل خوادا.
- ٢- نه ده ب و ناکاری مسولمان له گه ل پیغه مبه ری خوادا ﷺ .
- ٣- نه ده ب و ناکاری مسولمان له گه ل دایک و باوکی.
- ٤- نه ده ب و ناکاری مسولمان له گه ل خزم و نزیکانی.
- ٥- نه ده ب و ناکاری مسولمان له میوانداری.
- ٦- نه ده ب و ناکاری مسولمان له به کارهینانی ته له فۆن و موبایل دا.
- ٧- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کاتی نان خواردندا.
- ٨- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کاتی خواردنه وه دا.
- ٩- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کاتی سلاو کردندا.
- ١٠- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کاتی مؤت وهر گرتندا.
- ١١- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کۆپو مه جلیسدا.
- ١٢- نه ده ب و ناکاری مسولمان له کاتی قسه کردندا.

-
- ۱۳- نه ده بو ناکاری مسولمان له گالته و سوعبه تدا.
۱۴- نه ده بو ناکاری مسولمان له کاتی پیروزی باییدا.
۱۵- نه ده بو ناکاری مسولمان له کاتی سهردانی
نه خوشدا.
۱۶- نه ده بو ناکاری مسولمان له کاتی پرسه و
ته عزیزه دا.
۱۷- نه ده بو ناکاری مسولمان له کاتی پڑمین و
باوه شکدان.

نہ دہب و ناکاری مسولمان لہ گہن خوادا

دیارہ گہر چاکہ لہ گہن یہ کیتک کرا، نہوا ریزو نہ دہب
بہرامبہر بہ چاکہ کارہ کہ دہنوینری، پیوستیشہ ریزو
نہ دہبی بہرانبہر بنویندری.

لہ ہموو کہ سیش شایستہ ترو پیوست تر، ریزو نہ دہبی
بہرانبہر بنویندری؛ خوای بہ خشندهیہ، کہ چاکہ و
بہ خشنہ کانی نایہ تہ ژماردن ﴿وَلَا تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا
تُحْصَوْنَهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (النحل ۱۸) نہ گہر
ہہرچی چاکہ ی خودایہ بڑمیرن، لہ ژماردن دواپی نایہ ﴿.
نہ دہب و ناکاری بہرزنواندن بہرانبہر بہ خوای بہ خشن کار
بہم شیوہیہ:

۱- بہندایہ تی کردنی و پهرستی:

نہ مہش بہوہ دیتہ دی، کہ بہ تہواوی ملکہچی
فہرمانہ کانی بیت و بہ گہورہی دابنسی لہ ہموو
کاریکدا.

دیارہ پەرستنیش تہنہا لہ نویژو پوژووو حہج و زہ کات کورت ہلنہ ہاتوہ، بہ لکو مانا فراوانہ کہی پەرستن نہوہیہ، کہ مرؤقی مسولمان ہر کاریک نہ نجام دہدات، لہ کاری پوژانہی لہ گہل مالو مندالی، لہ گہل ہاوریکانی، لہ کرین و فروشتنی و، لہ کاری فہرمانبہری و مامؤستایہتی، مہبہستی پی رہزامندی خوا بیئت و بہ پیتی بہرنامہ و مہنہجی شہریعتی خوا بیئت.

جا کہ پەرستن (العبادۃ) نہم مانا فراوان و گشتگیریدی ہہ بیئت، نہوا خوای بہ خشنده کردویہ تیہ مہبہستی بہ دیہیتان و ہینانہ بون، و ہک دہ فرموی: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (۸) الذاریات ... من ہر بویہ جندو کہو مرؤم دروست کرد، تابمپہرستن ﴿﴾.

شہر ناسانیش نہم فیکرہیان بہم گو تیہ گوزارش کردوہ، کہ دہ لیتن: (النیۃ الصالحة تقلب العبادۃ عبادة... نیہت پاکی و باشی، عادہت و خوو نہریت بو پەرستن و ہردہ چہر خینی، کہواتہ نان خواردمان بہ

مہ بہستی بہ ہیزبون بؤ جیبہ جی کردن و پیادہ کردنی
 فرمانہ کانی خوا، عیبادہ تہ، خوینندن و فیرخوازی بہ
 مہ بہستی خزمہ تکردن بہ مسولمانان، عیبادہ تہ،
 جیہاد و خویہ ختکردن لہ پیناوی بہرزکردنہ وہی دینی
 خوا، عیبادہ تہ، لابردنی شتیک لہ ریگا، کہ نازار بہ
 مسولمانان بگہ یہ نی، عیبادہ تہ.

پیغہ مبہری خوا ﷺ فہرموویہ تی: ((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ
 بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ
 إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهُجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ،
 وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا
 فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ... بہ راستی نہ نجامدانی
 کردہ وہ کان بہ پتی نیہ تہ کانہ، ہر کہ سو بہ پتی نیہ تی
 خویہ تی، ہر کہ سسی کؤچہ کردنی بؤ خواو
 پیغہ مبہرہ کہی بیٹ، نہوا کؤچہ کہی بؤ خواو
 پیغہ مبہرہ، ہر کہ سیکیش کؤچہ کہی بہ مہ بہستی
 دستکہ وتنی دنیا بیٹ، یان بؤ نہ وہی ژنیک مارہ
 بکات، نہوا کؤچہ کہی بؤ نہو مہ بہستہ یہ، کہ کؤچی
 بؤ کردوہ)). متفق علیہ.

۲- تاعهت و گوپرایه لئی:

گوپرایه لئی خوا به جیبه جیی کردنی فه زمانه کانی و یاسا به پیژه کانی دیتهدی، ههروه ها به دور که وتنه وه له و کارانه ی قه ده غه و حه رامی کردون.

هه ندی له زانایان تاعهت، به به رده وام بون له سه ر کاری چاکه و پیاده کردنی به رنامه ی خوا راقه ده که ن.

﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتَ...﴾ (۱۱۲) هود ﴿﴾. هه روا خوا

ده فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا

وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (۳۰) فصلت

... نه وانه ش که گو تویانه: په روه رد گارمان خودایه و له

گفتیان لایان نه داوه و به رده وام بون له سه ر کاری چاکه؛

فریشته دینه لایان و پییان ده لئین: نه به ترسن، نه خه م

بخون؛ مژده تان لئی بی گه یشتونه نه و به هه شته ی، که

به لئینتان پیدراوه ﴿﴾.

تاعہ تی خوا بہ لگہی راستی خوشویستنہ،
 سہرپیچی و گوناہیش بہ لگہی ناراستی خوشویستنہ.
 گوتراویشہ: (إن المحب لمن يحب مطيع... نہ و کہ سہی
 بہ کینکی خوش بوئ بہ گوی ہی دہ کات).

خوا بہ خشندهش بہ لینی بہ بنده گوتیراہ لہ
 خوشہ ویستہ کانی داوہ، کہ بہ ہشتی رازاویان
 پی بہ خشیت، وہك دہ فرموی: ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ
 وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
 وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ

رَفِيقًا ﴿۶۱﴾ النساء... ہہر کہ سینکی بہر فرمانی
 خودا و نہم پیغہ مبرہ ہی، دہ بیٹہ ہاوری نہ وانہی خودا
 چاکہی دہ گل کردون؛ لہ ریزی پیغہ مبرہ انہ
 خودا بہرستانی راستی و شہیدان و پیاوچاکان؛ ی
 ہاوری یانینکی چاکیشن نہ مانہ! ﴿۶۱﴾

ههروا دهه فرموی: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ...﴾ (۳۱) آل عمران...
 بلی: نیه نه گهر خوداتان خوښه وی، شوین من که ون،
 ههتا خوداش خوښی بوین و له گونا هانشین ببوری ﴿

۳- شهرم کردن له خوا:

شهرم کردن له خوا له گرن گترین پایه ی ریزو نه ده به
 بهرانبهر به خوی گه و ره.

(الحیاء) شهرم له زمانه وانیدا مانای پۆشته یی، ههروا
 مانای خوڊه رنه خستن، یان رازی نه بونه به شتیک، که
 پیچه وانهی شه رع ی خوا به، یان به ناشکرا نه نجام
 نه دانی سه رپیچی و گونا هوتا وان.

هه ندی له زانایان پیناسه ی شهرم (الحیاء) یان به وه
 کردووه، که: ره وشتو تا کاریکه بو وازه ینان له کاری
 ناشیرین و، که مته ر خه می نه کردن بهرانبهر به خاوه ن ماف.
 پیغه مبهری خوا ﷺ ناماژه ی به وه کردووه، که شهرم
 خیر و چاکه ی به دو او به. عیمرانی کوری حصین - خوا
 لیتی رازی بی - گو تویه تی: پیغه مبهری خوا ﷺ

فهرموویه تی: ((الحیاء لا یاتی إلا بخیر)) متفق علیه.
 پیئغه مبهری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له فهرموده یه کدا رایشی شهرم
 (الحیاء) ده کات و ده فهرموی: ((استحیوا من الله حق
 الحیاء، قلنا إنا نستحي من الله يا رسول الله والحمد لله،
 قال: ليس ذلك، الإستحياء من الله حق الحیاء: أن
 تحفظ الرأس وما وعى، والبطن وما حوى، وتذكر الموت
 والبلى، ومن أراد الآخرة وترك زينة الحياة الدنيا، وأثر
 الآخرة على الأولى، فمن فعل ذلك فقد استحيى من
 الله حق الحیاء...)) وهك پیویست له خوا شهرم بکهن،
 گوتیان: نهی پیئغه مبهری خوا، سوپاس بسّ خوا ئیمه
 شهرم له خوا ده کهین، فهرموی: نهوها نا. شهرم کردن له
 خوا وهك پیویست نهویه، که سهرت و چاوو گوئیچکه و
 زمانت له گوناهان بیاریزی، زگت و نهوهی له گهل
 زگدایه له گوناهان بیاریزی، ههروا یادی مردن و رزین
 بکهیت، ههركهسی رۆژی دوایی بوئی و جوانی و رازاوهیی
 دنیا واز لئی بیئنی و بهسهر دنیا ههلبوئیری، جا
 ههركهسی ناوای کرد، نهوا وهك پیویست شهرمی له
 خوا کردوه)) رواه الترمذي عن ابن مسعود.

ئەبولەبەیسى سەمەرقەندى (شەرم) ى بە دوو جۆر داناوو
گوتوبەتتى: شەرم دوو جۆرى ھەيە:

۱- شەرمىك لەنىوان خۆت و خەلكدا.

۲- شەرمىك لەنىوان خۆت و خوادا.

شەرم كردن لەنىوان و خۆت و خەلك ئەو ھەيە، چاوت
بپارێزى لەو شتانەى بۆت خەلال نىە تەماشای بکەيت.
بەلام شەرمى نىوان خۆت و خواى گەورە بریتىيە لە
ھەست كردن و پىزانين بە بەخششەکانى و، شەرم بکەيت
سەرپىچى فەرمانەکانى بکەيت.

۴- شوکرانەبۆزى بەخششەکانى خوا:

سوپاسگوزارى و شوکرانەبۆزى، يان بەدل، يان بە
زمان، يان بە کردەو دەردەبەردى.

شوکرانەبۆزى بەدل بریتىيە لە ھەبونی ھەستی
خىروچاکە نواندن بۆ ھەموو خەلك، چونکە ھەموو
خەلك چا و لەدەستى خوان و خۆشەويستى كەس لای
خوا، ئەو كەسەيە بۆ چا و لەدەستەکانى سودمەند بىت.

شوکرانه‌بژیتری به‌زمان بریتیه له سوپاس و ستایشکردنی خوا، هه‌روا به‌رده‌وام زی‌کروپارانه‌وه‌و ته‌سیحات کردن.

شوکرانه‌بژیتری به‌کرده‌وه‌ش به‌وه دیتیه‌دی، که نه‌ندامه‌کانی جه‌سته له جیبه‌جی‌کردنی فه‌رمانه‌کانی خوا به‌کاربه‌ینریت‌و، سه‌ریپچی خوی پی‌نه‌کریت.

دیاره شوکرانه‌بژیتری نیعمه‌تی چاو بریتیه له پاراستنی و دانه‌واندنی له‌ناست نه‌و شتانه‌ی خوا چه‌رامی کردوون، وه‌ک ته‌ماشانه‌کردنی ئافه‌رتی نامه‌چه‌م و گۆفاره‌روت و نیمچه‌رۆته‌کان و فلیمه‌بی‌ئاپروه‌کان.

شوکرانه‌بژیتری زمانیش بریتیه له غه‌بیه‌ت نه‌کردن و دوزمانی نه‌کردن و قسه‌نه‌هینان و نه‌بردن و تیک نه‌دانی نی‌وان دوک‌ه‌س و فیتنه‌یی نه‌کردن و هه‌ست بریندارنه‌کردنی خه‌لگ و ته‌ریق نه‌کردنه‌وه‌یان.

شوکرانه‌بژیتری هیزو تواناش بریتیه له سه‌رخستنی چه‌وساوان و زولم نه‌کردن و خه‌بات و تیکۆشان له‌پیناوی خوا.

شوکرانه‌بژیتری نیعمه‌تی دارایی و ده‌وله‌مندی بریتیه له یارمه‌تیدان و کۆمه‌کی هه‌ژارو نه‌داران، به‌بێ منه‌ت کردن و به‌چاو دادانه‌وه.

خوای گه‌وره‌ش ده‌فه‌رموی: ﴿...لَیْنِ شَکَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَیْنِ کَفَرْتُمْ...﴾ ۷ یراهیم ... گه‌ر شوکرانه‌بژیتریم بن بۆتان زیاد ده‌که‌م ﴿...﴾.

۵- رازی بون به‌قه‌زاو قه‌ده‌ری خواو نارام گرتن له‌کاتی به‌لاو ناخۆشیدا:

باشترین وته‌سه‌باره‌ت به‌قه‌زاقه‌ده‌ر فه‌رموده‌که‌ی پیغه‌مبه‌ره ﷺ، که ناراسته‌ی ئیبن عه‌بباس ده‌کات و ده‌فه‌رموی: ((یا غلام انی أعلمک کلمات: إحفظ الله یحفظک، أحفظ الله تجده تجاهک، إذا سألت فاسأل الله، وإذا استعنت فاستعن بالله، واعلم أن الأمة لو اجتمعت علی أن ینفعوک بشيء، لن ینفعک بشيء، قد کتبه الله لک، ولو اجتمعوا علی أن یضروک بشيء، لن یضروک بشيء، قد کتبه الله علیک، رفعت الأقلام وجفت

الصحف))... کوریژگه! جند و شهیه کت فیترده کهم: دینی
 خوا بیاریزه، خوا ده تپاریزی، خوا بیاریزه، خوا بهره
 روت دئ، گهر داوای شتینکت کرد، تهنه له خوا
 داوابکه، گهر داوای فریاکه وتنت کرد که به فریات بی،
 تهنه هاواری خوا بکه، بزانه گهر هموو خهلکی
 کۆببنه وه بیانیه وی سودینکت پی بیه خشن، که خوا
 نهینوسی بی، ناتوانن سودت پی بیه خشن، ههروه ها
 هموی کۆببنه وه بیانیه وی زیانت پی بگه یه نن، که خوا
 نهینوسی بی، نهو زیانته پی ناگات، قهله مه کان له
 نوین هه لگیران و پهراوه کانیش وشک بونه وه (واته:
 قهزاو قهدهری خوا براوه ته وه). رواه الترمذی وقال:
 حدیث حسن صحیح.

کهواته: بابای مسولمان وه که نه ده بو و پیتزنواندن
 بهرانبهر خوای خۆی، رازییه به ههر چ شتیک به سهری
 بیت، که خوا براندوو یه تیه وه و پاداشتیشی له سهر
 وهرده گریته وه، هه رگیز ناره زایی بهرانبهر به خوا
 ده رنابری، که بۆچی نه م به لآو ناخۆشیه ی به سهر

هېناۋە، بەلكو دلى بەم نايەتە دەداتمۇە كە دەفەرمۇئى:

﴿... وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٨﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ

قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٩﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ

مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٦٠﴾ البقرة

... مۇدە بدە بەو كەسانەى خۇراگرن، ئەو كەسانەى كە

توشى چۆرتمىك دەبن، دەلئىن: ئىمەش ھەر ئى خواىن و

ھەر بۆ لای ئەو دەچىنەۋە، خىروپىترو بەزەبى

پەرۋەردىگارىان بۆ دەبارى و شارەزا لە پى ئەۋانن. ﴿

نه دهب و ناکاری مسولمان له گهن پیغه مبهری خوا ﷺ

دیاره مسولمانی پابه ند به دینی خواو ژيرو له خواترس،
ههست به و پایه و پرتزه ی پیغه مبهر ده کات، که له لایه ن
خوا ی گه و ره و ه لئی نراوه .

ههست ده کات پیغه مبهری که هه ر له سه ره تای ژیانی تا
کو تا ژیانی، خاوه نی په وش ت به رزی و قوربانیدان بووه،
هه رده م به خه می نوممه ته که یه و ه بووه، که خوا ی به خشنده له
نوممه ته که ی خو ش ببی و چاوپوشی له گونا هه کانیا ن بکات .

جا پیغه مبهریک خوا ی خاوه ن شکو ده رباره ی بفرموی:
﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿۱﴾ الْقَلَم ... به راستی تو ناکارو
په وش ت زور به رزه ﴿﴾ . نه مه گه و ره ترین بر و انامه و
مه دالیا به بو پیغه مبهر ﷺ، پیویسته پرتزی لئی بگیری و
نه دهبی له به رانه ردا بنویتری .

ریزگرتن و نه دهب نواندنیش فدرمانتیکی خواجه، که ده بی گشت پرواداریک پیاده بی بکات و پیغه مبهری له لا خوشه ویست بیت، نه و پیری خوشه ویستی، دهنگی به سهردا به رزنه کریته وه وه ک خوا (جل جلاله) ده فرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ، بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ (الحجرات... نهی گه لی خاوه ن باوه ران! ناشی دهنگتان سهر دهنگی پیغه مبهر که وی. دهنگیش هیته ده رز مه که ن وه که له گه ل به کترا قسه ده که ن، که کارتان لی بوچه ل بی و خوتان به خوتان نه زانن ﴿﴾.

نه دهب و ریزنواندن به ران بهر به پیغه مبهری خوا ﷺ به م شیوهیه ده بیت:

۱- گوپرایه لی کردنی پیغه مبهرو شوتنکه وتنی له گشت کاروباره کانی دنیا و ناخیرهت، خوی گه و ره ده فرموی:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا ءَعْمَلَكُمْ ﴾ (۳۳) محمد ﷺ

گوێزایه ئی کردن و به رفه رمانی پیغه مبهه، مسۆگه ری به هه شته و سه ری پیچی کرد نی شی، مسۆگه ری دۆزه خه، وهك له نه بو هورهیره ده گێزیتته وه، كه پیغه مبهه ری خوا ﷺ فه رمویه تی: ((كَلَّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبِي، قِيلَ أَوْ مِنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبِي... هَهُمُو نَوْمَهُ تِي مِنْ دَه چنه به هه شت، مه گه ر نه و كه سه ی خۆی نه یه وئ بجیتته به هه شت. گو تی ان: نه ی پیغه مبهه ری خوا: كئ هه یه نه یه وئ بجیتته به هه شت؟ فه رمو ی: هه ركه سه ی گوێزایه ئی و به قسه ی من بكات، ده چیتته به هه شت، هه ركه سه یكیش سه ری پیچی من بكات و به قسه م نه كات، نه و نا یه وئ بجیتته به هه شت)) رواه البخاري.

سه باره ت به شوینكه وتنی پیغه مبهه له هه مو كارو بارێك، خوای گه و ره ده فه رمو ی: ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ

تَجُونََ اللَّهُ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرَ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
 (۳۱) آل عمران... بلنى: گەر بەراستى خواتان خۇشدهوى و
 شويىنى من بکهون، خوا خۇشتانى دهوى و له
 گوناھيشتان خۇشدهوى ﴿﴾.

۲- ھيچ كەس ھيئدەى پيغەمبەرى نازيز، خۇش نەويستى،
 تەنانت دايك و باوكيش. وانا خۇشەويستى پيغەمبەرى
 نازدار پيش خۇشەويستى دايك و باوك و ھەموو كەسيكە،
 وەك خۇى ﷺ دەفرموى: ((والذي نفسي بيده لا يؤمن
 أحدكم حتى أكون أحب إليه من ولده و والده والناس
 أجمعين... سويىند بەو كەسەى گيامى بەدەستە، نيمانى
 ھيچ كامىكتان تەواو نابى، ھەتا منى له مندالى و
 باوكى و ھەموو خەلك خۇشتر نەويت)) متفق عليه.

كەواتە، ئەو كەسەى پيغەمبەرى ﷺ وەك پيويست
 خۇشەوى، ئەوا نيمانى تەواو نيەو دەبى چاوبەخۇيدا
 بخشيئيتەوہ.

٣- هیچ کەس بە سەردارو پیتشەواو رابەر و سەرکردهی راستەقینه دانەنرێ، جگە لە پیتغەمبەر، چونکە خوا ئەوی هەلبژاردوووە نەم نازناوانە هەر لە خۆی دێ. خوا دەفەرموێ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۗ﴾ (١١) الأحزاب... بێگومان پیتغەمبەری خودا سەرمەشقی چاکە بۆ ئێوە و بۆ هەرکەسێ کە بە خودا و رۆژی سەلا هیوادارە و هەر خەریکی یادی خوا بە.

٤- پازی بون و ملکه چى هەر حوکمێک و بریارێک، کە پیتغەمبەری خوا براندویه تیهو، وەك خوا دەفەرموێ:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِي مَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ۗ﴾ (٦٥) النساء... نەخیر (وانیە کە خۆیان بە باوەردار پێشان دەدەن) سوێند بە پەرورەدگارت، بروادار نین، تا تۆ نەکەنە دادوەر لە هەر

ئاژاۋە. دۈبەرە كىيە كى نىۋانىندا، لە پاشان ھەست نە كەز
لە دەروياندا بە ھىچ بىر رايىك لەو بېرىارەى تۆ دوتە.
ملكەچ نە كەن بە ملكەچىە كى تەواو.

ئەم ھوكم و ياسايە، تا رۆژى دوايى، بەردەوامە. بۇيە
ھەر كىشە و گرفتىك بىتتە پىشەو، دەبى بۆ قورنانو
فەرمودە كانى پىغەمبەر بگەر پىرتتەو، نەك بۆ ياساي
دەستكردى مرۆشى عەقل سنوردار. خواى گەورە
دەفەرموى: ﴿... فَإِنْ نَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ
وَالرَّسُولِ﴾ النساء... گەر لە شتىك ناكۆك بونو
كىشە ھاتە پىشەو، ئەوا بۆ ھوكمى خواو پىغەمبەرى
بگەر پىننەو.

۵- خۆشويستىن و دۆستايەتى كىردنى ئەو كەسانەى
پىغەمبەرى خوا خۆشى دەوین، ھەروا خۆش نەويستىن و
دۆستايەتى نە كىردنى ئەوانەى پىغەمبەر خۆشى ناوین و
ناحەزە پىيان. ھەروا دلخۆش بون بەو شتانەى
پىغەمبەر پىتى دلخۆش بوو، ھەز نە كىردن بەو شتانەى

حزری پی‌ننه کردوه. بویه وَعَلَى اللَّهِ فرمویه‌تی: ((...فإذا نهيتكم عن شيء فاجتنبوه وإذا أمرتكم بأمر فاتوا منه ما استطعتم... گهر له شتیک قه‌ده غم کردن، لیی دورکه‌ونه‌وه، گهر فرمانم به کاریکیش کرد بیکنه، نه‌وا به‌پیی تواناتان جیبه‌جیی بکنه)) متفق علیه.

۶- ههرکاتی ناوی پیغه‌مبهر هات، ده‌بی بگوتری: (صلی الله علیه وسلم)، چونکه خوی به‌رزو مه‌زن فرمانی کردوه سه‌لاواتی بؤ بنیردری وهک ده‌فرموی:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (۵۱)

الاحزاب... خواو مه‌لایکه‌ته‌کانی سه‌لاوات نه‌ده‌ن له‌سهر پیغه‌مبهر، نه‌ی که‌سانی پرواتان هیناوه سه‌لاوات له‌سهری بدن و سه‌لامی لی‌بکن به سه‌لام لی‌کردنیکی گرنگ.

دیاره سه‌لاواتی خوا له‌سهر پیغه‌مبهر وه‌سفو سه‌ناو باس کردنیه‌تی به چاکه له‌ناو کۆمه‌لی هه‌ره به‌رزوی

مه لاتی که داا، سه لاتی مه لاتی که، تزاگردنیاته بژی
له لای خوا.

۷- زیندوگر دته وهی سوتته ته کانی پیغه مبهه، وه که ریش و
سیواک و هاوشیوه کانی و گه یاندنی بانگه وازه که ی به
خه لک، هه روا خۆ دروخستنه وه له و شتانه ی نه و له
دیندا نه یگر دووه، خوا ده فه رموی: ﴿... وَمَا آءَانَكُمُ
الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا...﴾ (الحشر
... نه وهی پیغه مبهه هیناویه تی له حوکم و یاسا و
ناکاری جوان وه ریگرن و جیبه جی بی بکه، نه و شتانه ش
که لیتنان قه ده غه ده کات مه یکه نه و وازی لی بهینن ﴿.
خۆیشی ﷺ ده فه رموی: ((علیکم بسنتی و سنة
الخلفاء الراشدين المهديين، عَضُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ،
وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ... ده ست
به ری بازو سوننه تمه وه بگرن، هه روا ده ست به ری و
شوینی خه لیفه سه رراسته کانه بگرن، به ددانه کان
بیگرن، نه که نه له کارویاری دیندا، شت دابهینن،
چونکه هه موو شت دابهینانیک له دین گومرایی و

سەرلیشاوییه)) رواه أبو داود والترمذي وقال حديث حسن صحيح.

خاتوو عانیشه گوتویه تی: پیغه مبهری خوا
 فەرمویه تی: ((من أحدث فی امرنا هذا ما لیس منه
 فهورد... هەرکەسێ لێم کارە ی دینمان، شتیک
 دا بهیستی که له دینه که دا نهییت، ئەوا ئەو شتە
 دا هیتراوه قبول نیه و پەد دە کریتەوه)) متفق علیه.

۸- له کاتی سەردانی کردنی له قەبرە کە ی و مزگەوتە کە ی،
 نابێ دەنگ بەرز بکریتهوه و ژاوه ژاوه دەنگ بکریت،
 بە لکو دەبی بە ئە دەب و ریزه وه و بە دەنگی کی نزم
 سەلامی لێ بکری. خوای گهوره ده فەرموی:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ
 النَّبِيِّ وَلَا يَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
 لِبَعْضٍ... ﴿٢﴾ الحجرات... ئە ی گەلی خاوه ن باوه پان!
 ناشی دەنگتان سەردەنگی پیغه مبهر که وی. دەنگیش
 هینده بەرز مەکن، وهك له گەل یه کتردا داخپون؛ که
 کارتەن لێ پوچەل بی و خۆتان بە خۆتان نەزانن.﴾

نه ده بو ناکاری مسولمان

له گه ن دایک و باوک

شاراوه نیه دایک و باوک بو پینگه یاندنی رۆله کانیان و نه و نخونی کردن له پیتناو بهرژه و نه دیه کانیان چه نده ها زه حمهت و ناخۆشی و موعانات دیته ریگیان، ههروه ها به تهنگ سۆزو خۆشه ویستی رۆله کانیانه وه دین، به تایبتهت دایکی به سۆز، که زه حمهت و نازاری زۆر ده بینن بو پهروه ده کردنی منداله کانی، له بهرانه بهر ته م موعاناته ش ته نها خوی گه وه پاداشتی شایسته ی خوی ده داته وه .

جا له بهرانه بهر چاکه کانی دایک و باوک پتویسته رۆله کان وه فادارو به ته مه ک بنو، چاکه کار بن له گه لیاند او مافه کانیان نه فه وتینن، خوی گه وه ده فه رموی: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...﴾ پهروه ردگارت فه رمانی دا، جگه له و کهسی دی مه په رستن، سه به رته به

دایک و بابیش چاکه بکه ن. ﴿۲۲﴾ الإسراء ﴿﴾

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا... نِيَمَهُ مَرْؤُفْمَانَ﴾
 راسپارد، له گه ل داک و بابی خوی چاکه بکا (۸) العنکبوت ﴿
 چاکه کاری له گه ل دایک و باوک به گویره ی نهم ناداب و
 ناکارانهی خواره وه دیتته دی:

۱- گوپراه لئی کردنیان له چاکه دا: گوپراه لئی دایک و باوک
 له خو شه ویستییه وه سهرچاوه ده گریت، هیچ شتیک لای
 دایک و باوک نه وه نده زه حمهت نیه، هینده ی سهریچی و
 گوپراه لئی نه کردنی رۆله کانیان، دیاره نه مهش ده بیته
 نازاردانی دلیان و، رۆله کانیان ده بنه (عاق) واته:
 نازاردهری دلئی دایک و باوک، که له گوناوه گوره کانه.

عن عبدالله عمرو بن العاص قال: قال رسول الله
 ﷺ: ((الكبائر: الإشراك بالله، و عقوق الوالدين، وقتل
 النفس، واليمين الغموس ... گوناوه گوره کان بریتین
 له: هاوبهش دانان بو خوا، نازاردان و سهریچی دایک و
 باوک، کوشتنی که سیک به ناحق، سویندی به درق)) رواه
 البخاري.

لەم فەرموودە یەدا داوی هاوێڵ بپێاردان بۆ خوا نازاردان و سەرپێچی دایک و باوک بە گوناھە گەورەکان دانراوە، بەلام گۆتێرایە ئێکەردنی دایک و باوک دەبێ لە چاکەکاریدا بیت، نەک لە گوناھو تاوان، چونکە ((لا طاعة بشر في معصية الله، إنما الطاعة في المعروف ... له سەرپێچی کردنی فەرمانەکانی خوا، نابێ بە گۆتێ هیچ کەسێ بکری، بە لکو بە گۆتێ کردن لە چاکە کردنە)) رواه أحمد والبخاري ومسلم.

جا کاتێک دایک و باوک داوا لە ڕۆڵەکانیان دەکەن هاوێڵ بۆ خوا بپێار بدەن، یان تاوانێک بکەن، نابێ گۆتێرایە ئێیان بکەن، بەلام دەبێ چاکەیان لە گەڵدا بکەن، وەک خۆی گەورە دەفرموی: ﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا... ئە گەریش هانیاندا ی شتی بکە ی بە شەریکەم کە خۆت هیچی لێ نازانی، فەرمانیان بە جێ مەهینە، لە دنیا دا بە خۆشی لە گەڵیان بۆ ﴿١٥﴾ لقمان ﴿﴾

تھو چاکہ کردندی کہ خوی گہورہ لہم نایہ تہ باسی
 دہکات دہبئی بہردہ وام بیت و نابئی توندوتیژیان لہ گہ لدا
 بکرری بہ بہانہی نہوہی موشریکن، بہ لکو دہبئی
 رۆلہ کان جہخت لہ سہر مسولمانبونیان بکن، نہ مہش
 بہ کردہوہی جوان و زمان شیرینی و نہرمونیانی لہ
 (صحیحین) دا ہاتوہ، لہ عبداللہی کوری مہسعودہوہ
 کہ گوتویہ تی: سألت النبی ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى
 اللَّهِ تَعَالَى، قَالَ: ((الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا، قُلْتَ ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ
 بَرُّ الْوَالِدَيْنِ، قُلْتَ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ...
 پرسیارم لہ پیغہ مہر کرد، خوا چ کردہوہیہ کی
 پی خۆشہ، نہویش فہرموی: نویتژکردن لہ کاتی خۆی،
 گوتم: پاشان چی دی؟ فہرموی: چاکہ نواندن لہ گہ ل
 دایک و باوک، گوتم: پاشان چی دی؟ گوتی: خہ بات و
 تیکۆشان لہ پیناوی خوا)).

نابئی گوپڑاہ لیبیان بکرری لہ بہشودانی بہزۆرو ژن
 ہیٹانی بہزۆر، کہ کچ و کور پی رازی نین، یان نابئی
 بہقسہی نہوان، پیاو خیتزانہ کہی تہ لاق بدات، نہوہ تا

سہ بارہت بہم مہ سہ لہ یہ پرسیار لہ عومہری کورپی
خہ تتاب (خوا لیتی رازی بی) کرا، گہر باوکیک بہ
کورہ کھی گوت ہاوسہرہ کھی تہ لاق بدات، نیمام
عومہر فہرموی تہ لاقی نہ دات، چونکہ گوت پراہ لئی لہ
چاکہ کاریدا دہ بیت.

۲- نابیی بہرانبہر دایک و باوک ناپرہ زایی و وہرس بوون
دہ ربیرپی، کہ داوای شتیک لہ پڑلہ کانیان دہ کمن خوی
گہورہش دہ فرموی: ﴿... فَلَا تَقُلْ لِمَا آفَى وَلَا
نَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا...﴾ ہہرگیز
تؤفیشیان پی مہ لئی و تییان مہ خورہ و بہ زمانی خوش
بیان دوینہ ﴿۲۳﴾ الإسرائی ﴿﴾

کہ واتہ لہ کاتی داواکردنی ہہر شتیکیان دہ بی بہ
زمانہ کی شیرین و قسمی جوان وہ لآمی داواکاریہ کانیان
بدیبتہ و، نہ مہش فرمانی خوی گہورہ یہ، ہہر وہا
لہ کاتی داواکاریان وشہی (تؤف) کہ نیشانہی ناپرہ زایی
یہ، لہ بہرانبہریان نہ کری، نابیی پڑلہ کان دہ نگیان
بہ سہر دایک و باوکیان بہرز بکہ نہ وہ و نابیی بہ سوک

سهیر بکرتین و بیروبوچونیان به کم بگیری، به تاییه تی
 گهر دایک و باوک نه خوئنده وار بوون.
 له کاتی پروونکردنه وهی شتی کدا، یان پروونکردنه وهی
 دین، ده بی به شیوازیکی جوان و به سۆزو میهره بانئ
 بۆیان پروون بکرتته وه.

ههروه ها ده بی بالئ ملکه چی و سۆزیان بۆ پابعهین و
 دعای خیریان بۆ بکهین، وهک خوی گهوره
 ده فهرموی: ﴿وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ
 وَقُلْ رَبِّ أَرْحَمَهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا... به بی فیزی
 بیانخه ژیر بالئ به زهیی و بلئ: نهی پهروه دگرم! وه کو
 نه مان منیان به شلکی پینگه یاند، توش وه بهر
 به زهیی خوئیانخه ﴿٢٤﴾ الإسراء ﴿﴾

دوعا کردن بۆیان له دوی مردنیان سودیان پی ده گات و
 پلهیان له بههشت بهرز ده کات وهک پیغه مبهری خوا
 ﷻ ده فهرموی: ((إِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَجَلَّ- لَيَرْفَعُ الدَّرَجَةَ
 لِلْعَبْدِ الصَّالِحِ فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ! أَتَى لِي هَذِهِ؟
 فَيَقُولُ؟ بِاسْتِغْفَارٍ وَلِذَلِكَ لَكَ.. خوی گهوره له بههشت

پلہی بندہ ہی چاک بہرز دہ کاتہوہ، ٹہویش دہ لئی: ٹہی
 پسرورہ دگارم! ٹہم پلہیہم لہ کوئی سوو؟ ٹہویش
 دہ فہرموی: بہوئی داوای لیخو شیبونی کورہ کہتہ بو تو))
 رواہ أحمد والطرانی فی الأوسط ورجالہما رجال الصحیح
 عن أبي هريرة.

ہر کہ سیکیش لہ کاتی زیندووی دایک و باوکید
 نہی توانی بی چاکہ یان لہ گہلدا بکات با لہ دوا ی مردنیان
 چاکہ یان لہ گہلدا بکات، ٹہویش بہ پارانہوہ لہ خوای
 گہورہ کہ لہ گوناہیان خو ش بیت.

۳- لہ ٹادابی چاکہ کردن لہ گہل دایک و باوک ٹہوہیہ
 پدیمان و وہ سیہ تنامہ و پاسپاردہ یان جیبہ جی بکری،
 گہر تاوان و گوناہ نہ بوو، ہرورہا پرتزی ہاورپیکانیان
 لہ دوا ی مردنیان بگیری و سردانیان بکری.

پیغہ مبریش ﷺ دہ فہرموی: ((ان ابر البر صلة
 الولد اهل ود آبیہ... باشتین چاکہ ٹہوہیہ، کور
 ہاموشوی برادر و دوستانی بکات و پرتزیان بگری))
 رواہ مسلم عن عبد الله بن عمر .

لہ فہرموودہ یہ کی تر دا ہاتوہ عن مالک بن ربیعۃ الساعدي قال: ((بينما نحن جلوس عند رسول الله ﷺ إذ جاء رجل من بني سلمة فقال: يا رسول الله هل بقي من برّ أبيّ شيء بعد موتهما؟ فقال: ((نعم الصلاة عليهما، والإستغفار لهما، وإنفاذ وعدهما من بعدهما، وصلة الرحم التي لا توصل إلاّ بهما، وإكرام صديقيهما)) رواه أبو داود والحاكم في المستدرک (۱۵۵/۴) وقال: صحيح على شرط الشيخين، ولم يخرجاه، وقال الذهبي: صحيح.

۴- دەبی پۆلەکان لە بەردەم داویک و باوکدا بەشیوہیہ کی جوان و لایەق و پێک دابنیشنو، خۆیان دوورخەنەوہ لە بی موبالاتی وەک قاچ درێژکردن و قاچ لەسەر قاچ دانان و دەست ھەلپێرین بەرامبەریان، نابێ لە بەردەم ئەواندا پۆلەکان پال بەکەون، یان خۆیان پووت بەکەنەوہ، یان بە قاقا پێ بەکەنن، وە نابێ لە کاتی پۆیششت دا پێش باوک بەکەون و نابێ لە پێش ئەو دابنیشن و نابێ بەناوی خۆیان بانگ بکرتین، وەک لە فەرموودە ی

پینغه مبهردا ﷺ هاتوووه: ((عن أبي هريرة أن النبي ﷺ رأى رجلاً معه غلام، فقال للغلام: من هذا؟ قال أبي، قال: فلا تمس أمامه، ولا تستسب له، ولا تجلس قبله، ولا ادعه باسمه)) رواه ابن السني وعبدالرزاق في مصنفه (١٣٨/١١) وقال حبيب الرحمن الأعظمي معلقاً: (والحيث أخرجه البخاري في الأدب المفرد).

5- پێویسته له کاروباریاندا یارمهتیاں بدری و شتیان بۆ ههلبگیڕی، چونکه زۆر ناشیرینه و بێ پرێزییه، گهر له گهڵ باوک بهر پێگادا برۆی و باوک شت ههلبگیڕ و کور به دهست به تالی بپروات و ههیه ههله گهڕی. ههروهها کچیش به هه مان شیوه له پێک و پێککردنی مالدا ده بێ یارمهتی دایکی بدات.

6- ده بێ سومعهی دایک و باوک بپارێزرێ ئه مهش به وه دیته دی که رۆله کان زیان به خه لک نه گهیه ننو خراپه کار نه بن له گه لیا نندا، تا وه کو خه لکیش به ره په رچی خراپه کاریه کانیا ن نه ده نه وه به جنی و دان و دل بریندار کردن.

نابی جنیو بہ دایک و باوک بدری، کہ لہ گوناہہ
 گہورہ کانہ، جنیودان بہ دایک و باوک بہ وہ دہبی کہ تو
 جنیو بہ دایک و باوکی دژہ کہت بدہی و نہویش جنیو بہ
 دایک و باوکی تو بداتہوہ، وہ ک پیغہ مہری خوا ﷺ
 دہ فرموی: ((من الکبائر شتم الرجل والديه)) قالوا: یا
 رسول اللہ! وهل یستم الرجل والديه؟ قال: ((نعم یسبُ
 ابا الرجل فیسبُ اباہ، و یسبُ امہ... لہ گوناہہ
 گہورہ کان نہوہیہ، مرؤف جنیو بہ دایک و باوکی بدات،
 گوتیان: نہی پیغہ مہری خوا ﷺ! کہس ہہیہ جنیو
 بہ دایک و باوکی بدات؟ فرموی: بہ لئی، نہو کہسہ
 جنیو بہ باوکی بہ رامبہرہ کہی دہدات، نہویش جنیو بہ
 باوکی نہو دہدات، ہہروا جنیو بہ دایکی دہدات،
 نہویش جنیو بہ دایکی دہدات، نہویش جنیو بہ دایکی
 نہو دہدات)) متفق علیہ.

تیبینی: لہ گہل باسکردنی نہدہب لہ گہل دایک و باوکان،
 ہندی لہ پاداشتی چاکہ کاری لہ گہل دایک و باوک و
 ہندی لہ سزاکانی خراپہ کارانیان دہ کہین:

یه کم: پاداشته کان:

۱- به پله ی یه کم ده بی چاکه له گهل دایک بکری، چونکه بههشت له ژیر پی یهوه دهست ده کهوی، روى الإمام أحمد عن المقدم بن معد یکر، عن النبي ﷺ قال: **إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِأَمْهَاتِكُمْ ... إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِأَمْهَاتِكُمْ ... إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِأَبَائِكُمْ ... إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِالْأَقْرَبِ** فالأقرب) رواه ابن ماجه من حديث عبدالله بن عياش. عن جاهمة مرفوعاً: (ألزمها، فأن الجنة تحت أقدامها) رواه الإمام احمد والنسائي (صحيح) صحيح الجامع (۱۹۲۴) ورواه البخاري في الأدب والطبراني.

۲- دایک و باوک سه چاوه ی بههشت و دوزخن و ره زامه ندی خوی گه وره به ره زامه ندی نه وانسه وه به ستره وه، وه له فه رموده دا هاتوه: روى ابن ماجه عن أبي أمامة أن رجلاً قال: يا رسول الله! ما حق الوالدين على ولدهما؟ قال: ((هما جنتك ونارك)). وروى الترمذي عن ابن عمرو بن عاص: أن رسول الله قال:

((رضا الرَّبِّ في رضا الوالد، وسخط الرَّبِّ في سخط الوالد)) ورواه ابن حبان ، انظر السلسلة الأحاديث الصحيحة رقم (٥١٦) ورواه الحاكم في مستدرکه (١٥٢/٤) وقال: صحيح على شرط مسلم.

٣- له دنیادا بهر هکته ده که ویته ته من و وه چه و رزقه وه، وه که پیغه مبهری خوا ﷺ ده فه رموی: ((من سده أن یمد له في عمره، ویزداد في رزقه، فلیبر والديه، ویصل رحمه)). رواه أحمد عن أنس، وه ده فه رموی: ((من بر والديه طوی له، زاد الله في عمره)) رواه أبو یعلی والطبرانی والحاکم (وقال: صحیح، وأقره الذهبی والأصبهانی عن معاذ بن أنس.

٤- چاکه کردن له گهل دایک، ده بیته مایه می سپینه وهی گونا هو تاوان، (روی الترمذی عن ابن عمر أن رجلاً أتى النبی فقال: یا رسول الله! إني أصبت ذنباً عظیماً، فهل لي من توبة؟) (فقال: (هل لك من أم)؟ قال: لا، قال: (هل لك من خالة؟) قال: نعم، قال: فبرها... نیین عومدر گوتویه تی: پیاویک هاته لای پیغه مبهر ﷺ و گوتی: نهی پیغه مبهری خوا! گونا هیکی گه وره م

کردوه، نایا بۆم هدیہ تهویه بکه م؟ پیغه مبه ر ﷺ
 فهرمووی: دایکت ماوه؟ گوتی: نه خیر، فهرمووی:
 خوشکی دایکت ماوه؟ گوتی: به لئی، فهرمووی:
 که واته چاکه له گه ل نهودا بکه)). رواه الحاکم بالفاظ
 متقاربة وقال: صحیح الإسناد.

دووه م: سزاکان:

۱- نازاردانی دئی دایک و باوک له گونا هه گه وره کانه و
 ده بیته مایه ی خه شی خواو ته ماشانه کردن به چاری
 ره حمدت له پۆژی قیامه تدا، هه روا هۆیه که بۆ نه چرونه
 به ههشت له (صحیح) ی بوخاری و موسلیم دا هاتووه
 عن ابي بكر قال: قال رسول الله ﷺ ((ألا أنبئكم
 بأكبر الكبائر؟)) قلنا: بلى يا رسول الله قال:
 ((الإشراك بالله وعقوق الوالدين)) وكان متكئاً فجلس
 فقال: ((ألا وقول الزور)) فما زال يكررها حتى قلنا
 ليته سكت. ههروه ها پیغه مبه ری خواو ﷺ
 ده فهرمووی: ((ثلاثة لا ينظر إليهم يوم القيامة: العاقه
 لوالديه، والمرأة المترجلة، الديوث، وثلاثة لا يدخلون

الجَنَّة: العاق لوالديه والمدمن الخمر، والمنان بما أعطى))

رواه النسائي عن عبدالله بن عمر.

٢- نازاردهری دایک و باوک له دنیادا تۆلەو سزای

لێ دەسه نریتتهوهو بوۆ رۆژی قیامەت دواناخری، وهك

پیغه مبهیری خوا ده فرموی: ((كَلِ الذَّنْبِ يُوْخِرُ اللهُ

مَاشَاءَ مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَقُوقَ الْوَالِدَيْنِ، فَإِنِ

اللهُ يَجْعَلُهُ لِمَنْ لَصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا قَبْلَ الْمَمَاتِ... خَوا

سزای هه موو گوناھی، نه وهی ههز بکات، بوۆ رۆژی

دوایی دواده خات، ته نه نازاردانی دایک و باوک نه بیته،

خوا له دنیا بهر له مردنی بابای نازاردهری دایک و باوک،

سزای ده دات.)) رواه الحاكم والأصبهاني عن ابي بكرة.

کهواته مسولمانی به پرێز

زۆر ناگاداربه، زۆر بترسی، زۆر هۆشداربه نه کهی دلی

دایک و باوکت بره نجینتی و نازاریان بدهیت، شه گینا وه بهر

هه ره شه کان ده کهوی و ره نه ره ده بیته، نویترو رۆژه کانت

دادت نادهنو چاکه کانت به تال ده بنه وه، له دنیاش له گه ل

دایک و باوکت چۆن ره فتار بکهیت، تۆش ئاوات له گه ل

ده کریتته وه.

نه ده بو ناکاری مسولمان له گهل خزم و نزیکانی

کاتیک نیسلام هات بایه ختیکی زوری به خزمایه تی و پته و کردنی په یوه ندیسه کانی نیوان که سرکاردا، هانی مسولمانانیدا که نم په یوه ندیسه پهره پی بدهن و توکمه ی بکه ن. خوی گوره ش فرمان به مسولمانان ده کات، که خویان بیاریزن له خودوورخستن و پچراندنی په یوه ندیسه کان نیوان خزم و که سوکار نه وه تا ده فهرموئ: ﴿...وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي سَاءَ لُونِ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ النساء ... نین کثیر له راقه ی نم نایه ته دا ده فهرموئ: به واتای خوتان بیاریزن له پچراندنی خزمایه تی و سهردانی نه کردنیان، به لکو ده بی چاکه بیان له گهل دا بکه ن و نم (صلة) یه به جی بهینن ﴿.

(قرطبی) گوتویه تی: میلله ت هاوده ننگن له سهر شهوی که پدیوهندی خزمایه تی (صلة الرحم) واجبه و پچراندنی حرامه. شهو تا نه سماء له پیغه مبهری خوا پرسیار ده کات، که نایا سهردانی دایکی بکات و شه م (صلة) یه به جی بهیتری؟ پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((نعم صلي أمك) رواه البخاري و مسلم و أبوداود و أحمد. جا پیغه مبه ر فهرمانی پیگرد که سهردانی بکات هه رچه نده دایکی نافره تیکی بی باوه ر (کافر) ه.

دیاره وشه ی (الأرحام) که له قورئاندا هاتووه ناویکه به کاردیت بو گشت خزم و که سوکارو به بی جیاوازی نیوان مه حره م و نامه حره م. (تفسیر القرطبی).

جۆره کانی خزم و که سوکار (صلة الرحم)

خزم دوو به شی هه یه: گشتی و تاییه تی.

خزم به گشتی: شهو یه که له لایهن دینه وه یه کتری ده گرنه وه له مافه کاندا، که پیویسته به جی بهیتری شه ریش به خو شه ویستی و پشتگیری کردینان نامۆژگاری کردنیان و

زیان پچ نہ گہ یاندنیان و دادگہری کردن لہ نیوانیاندا و بہ تیمار کردنی نہ خویشیہ کانیان و مافہ کانی مردو، وہ کو شوشتیان و نویژ لہ سہر کردنیان دیتہ دی.

بہ لآم خزم بہ تاییہ تی: بریتیہ لہ خزمایہ تی لہ لایہ نی دایک و باوکیہ وہ، کہ پیویستہ مافہ تاییہ تیہ کانیان بہ زیادہ و ہش جیبہ جی بکری، وہ کو نہ فہ قہ دان و سہردانی کردنیان بہ مہ بہستی لہ نہ حوالا پرسینیان و فہ راموش نہ کردنیان لہ ہیچ مافی کدا، وہ ک لہ مافہ گشتیہ کان جہختی لہ سہر کراوہ.

دیارہ چاکہ کردن و سہردانی کردنی خزم بہ پلہ ی یہ کہم دایک و باوک دہ گریتہ وہ، ننجہ خوشک و برا، ننجہ بہ پیسی نزیکتر لہ یہ کتری، وہ ک لہ فہ موودہ ی پیغہ مہ بردا ہاتو وہ: ((عن أبي هريرة أن رجلاً سأل النبي يا رسول الله أيُّ الناس أحق منِّي بحسن الصحبة: فقال رسول الله ﷺ: أمك، قال الرجل: ثم من؟ قال: ثم أمك، قال: ثم من؟ قال: ثم أمك، قال: ثم من؟ قال: ثم أمك، قال: ثم من؟ قال: ثم أمك)) رواه البخاري ومسلم وابن ماجه وأحمد وابن حبان.

فقال رسول الله: ((أمك وأباك، وأختك وأخاك، ثم الأقرب فالأقرب، ثم مولاك الذي يلي، ذاك حق واجب و رحم موصولة)) أخرجه البيهقي في السنن الكبرى ١٧٩/٤، وأبوداود في سنته (٥١٤٠).

له چاکه کردن له گهډل خزم و که سوکار شهویه، گهر که سیک مال و سامانی هه بوو، ویستی صهده قه و خیر بکات پیویسته له خزمه کانیه وه دهست پی بکات، شه وه تا کاتیک شه بوطه لمهی نه نصاری دهیه وی زهویه کهی له پیناوی خوای گه وه ببه خشتی، شه ویش ده یخاته بهردهستی پیغه مبه که شه ببه خشیتته وه، به لام پیغه مبه پیی ده فهرموی: ((وانی اری أن تعطها فی الاقربین))، واته: واده بینم که له نیتو خزمه کانتدا ببه خشیه وه. شه بوطه لمهش گوتی: واده کهم نهی پیغه مبه ری خوا، جا شه بوطه لمه به سه ر خزمه کانی و کوره مامه کانی دابهش کرد، بوخاری و مسلم و أبوداود و دارمی و مالک و احمد گپراویه تیانه وه.

له فهرمووده به کی ترده هاتوه، که صهده قه کردن به خزم دوو جوړه: صهده قه یه و گه یاندنی صیلهی ره همه، عن

سلمان بن عامر عن النبی قال: ((الصدقة على المسكين صدقة، والصدقة على ذي الرحم إثنان: صدقة وصلة))
 اخرجہ أحمد والترمذی والنسائی وابن ماجة والدارمی
 والمحاکم وصححه ووافقه الذهبی.

تمنانت گھر خزمو کہس وکار هاموشویان نہدہ کردو
 چاکمیان نہبوو، خویمان دور دہ خستہ وہ، پتویستہ
 مسولمانی مولتہزیم صیلہی رہمی خوئی بہجی بہینسی و
 پاداشتی خوابی و پشتگیری خوای گہورہ و پلہ بہرزی لہ
 قیامت لہدہست نہدات. عن عمرو بن شعيب عن أبيه
 عن جده قال: ((جاء رجلٌ الى رسول الله فقال: يا رسول الله
 أفأكافئهم، فقال ﷺ: (لا) إذن تتركون جميعاً، ولكن جُدْ
 بالفضل، وصلهم فإنه لن يزال معك ظهير من الله - عزَّ
 وجلَّ - وما دمت ذلك)) رواه أحمد (۲/۲۰۸، ۱۸۱)، قال
 الهيثمي: وفيه حجاج بن أرطاة وهو مدلس، وبقيّة رجاله
 ثقات ﴿مجمع الزوائد (۸/۱۵۴)﴾.

لہ فہرموودہیکہ تر دہ فہرموی: عن أبي هريرة عن
 النبي قال: ((من أراد أن يُشرف له بنيانه ويرُفع له

الفرجات يوم القيامة فليصل من قطعته، وليعط من حرمه، وليعق عمن ظلمه، وليحلم عمن جهل عليه»
تاریخ بغداد (۲۱/۴) الکامل (۱۰۰/۱) لابن عدی، عن برّ
الوالدین لابن الجوزی (۲۷۱).

هروها پاداشتی صده قدمو خیر به خرمینک، که
در ایستادگی دهکات نهیتی پاداشته کمی له خرمینکی تر باشتره
وهک پیغمبردی خوا ده فرمودی: ((إِنَّ أَفْضَلَ الصَّدَقَةِ
وَالصَّدَقَةَ عَلَى ذِي الرَّحْمِ الْكَاشِعِ)) أخرجه أحمد (۴۰۲/۳)،
والدارمی (۱۶۷۹) عن حکیم بن حزام بسند حسن، أنظر
صحيح الجامع (۱۱۱۰)، وفي مجمع الزوائد (۱۱۶/۳) عزاه
لأحمد وللطبرانی في الكبير وقال: إسناده حسن.

دیاره چاکه کردن له گهل خرمو کس و کارو سهردانی
کردنیان ده بیته مایهی بهره کت له عومرو مالو مندالو
رزقو پوزی، وهک له فرموده کانی پیغمبردا هاتوهو
فرمان دهکات نمو کسهی دهیوی حالی باش بیته و لهش
ساغو رزق زور بیته، که نمه مانای بهره کت و زیادبونی
عومره، با چاکه له گهل خرمو کس و کاری بکات و

سہردانیان بکات، وهك ده فہرموی: ((مَن أَحَبَّ أَنْ يَمِدَّ اللَّهُ فِي عَمْرِهِ وَيَزِيدَ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً)) رواه البخاري ومسلم وأحمد عن أنس.

لہ گپرانہ وہیہ کی تہبو ہو پڑہیرہدا ده فہرموی: ((مَن أَحَبَّ أَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ: فَلْيَصِلْ رَحْمَةً)) رواه البخاري (۵۹۸۵) وعنده في الأدب المفرد (۵۷) والبيهقي في شعب الايمان (۲۱۸/۶).

خاتو عائیشہ ده فہرموی پیغہ مبهری خوا فہرمویہ تی: ((صلة الرحم و حُسن الخلق و حُسن الجوار يُعَمِّرَانِ الدِيَارَ، وَيَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ)) أخرجه أحمد (۲۶۶/۶).

صیلہی رہ ہمیش گہر تہنہا بہ سہلام کردن بیت بہ جی دہ گدیہ نری، وهك پیغہ مبهری خوا دہ فہرموی: ((صلوا أرحامكم ولو بالسلام)) حسن، القضاعي في الشهاب (۶۵۳-۶۵۴). أنظر الصحيحة للالكباني (۱۷۷۷).

بہلام گہر مسولمان صیلہی رہم بہ جی نہ ہینتی و لہ گہل خزم و کس و کاری چاکہ کار نہ بی و سہردانیان نہ کات، نہوا خوی گہورہ بہ ہشتی لسی حہرام دہ کات و ناچی تہ

بههشته وه، وهك پيغه مبهري خوا ده فهرموي: ((لا يدخل الجنة قاطع)) رواه البخاري ومسلم وأبوداود والترمذي وأحمد وابن حبان من جبير بن مطعم.

هروهها ده فهرموي: ((الرحم شجنة من الرحمن فمن قطعها حرّم عليه الجنة)) رواه أحمد (۱/۱۹۰)، و بنحوه عند الحاكم (۴/۱۵۷) عن سعيد بن زيد (الشجنة: عروق الشجر المتشابكة).

ته نانهت خواي گهوره كارو كرده وهی نهو كه سانه قبول ناكات كه صيلهی په حم به جي ناهينن، وه به خشى خوی به سهرياندا ناباريتني و بي به شيان ده كات.

عن أبي هريرة أن رسول الله قال: ((إن أعمال بني آدم تُعرض كل خميس ليلة الجمعة، فلا يقبل قاطع الرحم)). رجال ثقات كما في مجمع الزوائد (۸/۱۵۱)، وهو عند أحمد في مسنده (۲/۴۸۴).

وعن عبدالله أبي أوفى قال: قال رسول الله: ((إن الرحمة لا تنزل على قوم فيهم قاطع رحم)). للبيهقي (۷۹۶۲). فانظر مجمع الزوائد (۸/۱۵۱).

- له کوتايدا بایزائري که چاکه کردن له گمل خرمو کسوکار
سردانی کردنیان (ده) خسلتمتی جوانی لسی دیتدی:
- ۱- رهمندی خوی لسی بدهست دههتري، چونکه خوی
گوره فرماني به صیلهی رهم کرده.
 - ۲- خوشی و شادی و دلخوشي ده کهوتته ناویانهوه، له
فرموده شدا هاتوه: (باشترین کردهوه، دلخوشکردنی
برواداره) نه مهش له (سلسله الصحیحة للالبانی
۱۴۹۴) دا هاتوه.
 - ۳- فریشته کان پیی دلخوش ده بن.
 - ۴- له لایه ن مسولمانانهوه ستایش ده کری.
 - ۵- ثیبلیس خفته تی پی ده خوات.
 - ۶- بده کهت ده کهوتته تمه نیه وه.
 - ۷- بده کهت ده کهوتته رزق و رژییه وه.
 - ۸- مردوه کانی پیی دلخوش ده بن، چونکه بابو باپیران به
صیلهی رهم دلخوش ده بن.
 - ۹- خوشه ویستی پی زیاد ده بیت.
 - ۱۰- دواي مردنی پاداشتی زیاد ده بی، چونکه که باسی
ده کهن به چاکه دوعا خیری بو ده کهن.

نہ دہب و ناکاری مسولمان لہ میوانداریدا

پیزگرتنی میوان لہو فرمانانہیہ، کہ پیغہ مبہری
خوار ﷺ داکوکی لی کردوہو، لہ گہل تیمان بہ خواو پڑوی
دوایی جوت کردوہو، وہ ک دہ فرموی: ((من کان یؤمن
باللہ والیوم الآخر فلیکرم ضیفہ... ہرکہسی بروای بہ
خواو بہ پڑوی دوایی ہدیہ با ریزی میوانہ کی بگریت)).
رواہ البخاری (۱۳/۸) ورواہ مسلم (۷۴/۷۵).

میوانداریش چند ناداب و ناکاری کی ہدیہ، پیویستہ
بابای مسولمان پیادہی بکات:

- ۱- پیویستی و داواکاریہ کانی میوان بہ پوری
دلخوشیہ وہ بہ جی بہتری.
- ۲- پیشوازی لہ میوان بکری بہ رویہ کی گہش و خندہ وہ
بہ خیرہانتی بکری، ہر وہا لہ شوینیکی گونجاو و
لہ بار دابری، شوینی ناودہستی پیشان بدری، بو
نوستن و لہ خو ہلسان کاتی دیاریکرا و دابری.

گەر مال گونجاو نەبوو، مالدەكە گچكەو تەسك بوو،
ئەو كاتە دەكرى لى ئوتتيل ژوورى بو تەرخان بكرىو
بەكرى بگىرى.

باباى ميوانيش نابى لەدلى خوى بگرى، كە لە ئوتتيل
ژورى بو گىراو، چونكە ھەموو كارىك بەپىتى تواناو
گونجانە، ((لا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وَسَعَهَا)) نەك
سەغلەتى و زەھمەتى، لە ئىسلاميشدا نابى مرؤف زيان
نە بەخوى و نە بە خەلكى تر بگەيەنى ((لا ضرر ولا
ضرار)).

۳- باباى ميوان گەر لە مالى ھاورپىكەى مایەو،
پىويستە لەگەل باباى ميواندار كاتى دەرچونى ديارى
بكات و لەگەلى لەمال بچىتە دەرەو، ديارىكردى
كاتيش بو ئەو، تا ميواندار لەكاتى خوى دوانەخرى،
ھەروا كاتى ھاتنەو مالىش ديارى بكن، نەبادا باباى
ميوان پىش ميواندار بچىتەو مال.

۴- لە ئەدەب و ئاكارى مسولمان نى، كە باباى ميوان
بەپىئىزن و مؤلەتى خاوەن مال لەمال دەرىچىت،

شتیکی جوان نیه خاوهن مالّ بچیته ژوری میوان،
کهچی بابای میوان بهبیئ ناگاداری نهو دههچوبیئت.

۵- بابای میوان له سئ روژ زیاتر نه مینیتتهوه، نه بادا
بییته مایه ی بارگرانی و له کارکردنی خاوهن مالّ.
پینغه مبهرد ﷺ ده فەرموی: ((الضيافة ثلاثة أيام فما زاد
فصدقة... میوانداری سئ روژه، گەر له وه زیاتر بیئت
نه وه خیره)) متفق علیه، مه گەر خاوهن مالّ سور بیئت
له سەر زیاتر مانه وه ی میوان.

۶- نابئ خاوهن مالّ، نیش به میوان بکات، چونکه
ده بیته مایه ی زه جمهت و ناخوشی بی میوان، هه روا
نه مه پیزو نه ده ب نیه به رانبه ر به میوان، هه روا
کاریکی ناجوامیرانه یه.

۷- له نه ده ب و پیزگرتنی میوان نه وه یه، که به و شیوزه
قسه ی له گه ل بکری، که دلئ پی خۆش بیئت، هه ریا
خۆشحالی به هاتنی ده ریبی و له حال و نه حوالئ و
کهس و کاری پرسیار بکری، هه روا له به رده می میوان
نابئ باسی ده سته کورتی و نه داری بکری، یان له به رده می

ئه‌ودا نابیی خۆ له منداڵ توپه‌ بکری، یان له منداڵ بدری، نه‌بادا به‌ گومانی خۆش نه‌هاتنی شه‌و لیک بداته‌وه‌.

٨- ریتزگرتنی میوان له‌لایه‌ن خواردنه‌وه‌، به‌ پیتی دارایی و هه‌بوویی یه‌، نابیی له‌توانا به‌ده‌ر خواردنی بۆ ناماده‌ بکری، که‌ خاوه‌ن ماڵ له‌ مری قه‌رزار بیته‌وه‌، چونکه‌ نه‌سلی مه‌به‌ست روخۆشی و گوفتار جوانیه‌، له‌ ئیمامی شه‌زاعی یان پرسسی: ریتزگرتنی میوان چیه‌؟ شه‌ویش گوتی: روخۆشی و قسه‌خۆشیی. به‌لام گه‌ر خاوه‌ن ماڵ دارا بوو، با خواردنی باش بۆ میوان ناماده‌ بکات به‌بی زیاده‌رۆیی کردن.

٩- له‌کاتی نان خواردن، نابیی خاوه‌ن ماڵ، پیش میوان ده‌ست له‌نان خواردن هه‌لبگری، چونکه‌ میوانه‌که‌ شه‌رم دایده‌گری و شه‌ویش ده‌ست هه‌لده‌گری، که‌ هیشتا تیر نه‌بووه‌، گه‌ر خاوه‌ن ماڵ زوو تیر بوو، با خۆی به‌ که‌وچکه‌ که‌یه‌وه‌ بخافلینتی، که‌ میوانه‌که‌ هه‌ست بکات، شه‌و به‌رده‌وامه‌ له‌ نان خواردن.

همروه‌ها ده‌بی خاومن مال ناگاداری میوان بی،
 خواردنی بۆ تیبکات، نه‌بادا نه‌و کهسه شهرم بکات،
 وه‌ک له فرموده‌ی پیغه‌مبهر ﷺ دا هاتوه، که ئیبن
 عومر گوته‌تی: پیغه‌مبهری خوار ﷺ فرمویه‌تی:
 ((اذا وضعت المائدة فلا يقوم رجلٌ حتى ترفع المائدة،
 ولا يرفع يده وإن شبع حتى يفرغ القوم، وليعذر فإن
 الرجل يُخجلُ جليسه، فيقبض يده، وعسى أن يكون له
 في الطعام حاجة)) سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۰۹۶.

واته: گهر سفره‌ی نان پاخرا، با هیچ که‌سیک
 هه‌لنه‌ستی، هه‌تا سفره‌که هه‌لده‌گرن، با ده‌ست له نان
 هه‌لنه‌گرئ، نه‌گهر چی تیریش بوئ، هه‌تا میوانه‌کان له
 خواردن ده‌بنه‌وه، با له خواردنه‌که که‌میک زیاتر بخوات،
 چونکه به ده‌ست هه‌لگرتنی نه‌و که‌سه‌ی له ته‌نیشتی
 دانیشتوه به شهرم داده‌خات و نه‌ویش ده‌ست
 ده‌کیشته‌وه، که ره‌نگه هیشتا ماویه‌تی تیر بیئ.

۱۰- پێش نان خواردن و له کاتی نان خواردن باسی شبتی
 وانده‌کرئ، که میوان پئی ناخۆشه‌و بیژی لئ ده‌پێته‌وه‌و

ناره زوی پی ده گیری، وهك باس نه کردنی (نه خوشی،
رشانه وه، مشك و جورج و... هتد).

۱۱- ههروه ها له ریزگرتنی میوان ته وه یه، که به
خوشحالیه وه به گوته ی شیرین به پری بکری و داوای
گه ردن نازایی لی بکری له هه بوونی که مته رخه میی.

ئەدەب و ئاكارى مسوئلمان لى

بەكارهينانى تەلەفۇن و مۇبايل دا

گوۋچكە بەخششيكى ھەستيارو گرنگە، كە خوا بە
بەندەي خۇي بەخشيوە، ئەم دەزگايەش دەبى لى
گوۋبىستنى شتى خراب و نابەجىي بپارتيزىن و، نەھىلن بە
بىستنى قسەي ناشيرىن و نابەجى و ھەرام، بىتتە شايتە و
بەلگە لەسەرمان لە رۇژى دوايىدا.

دىارە تەلەفۇن و مۇبايل لە رۇژگارى ئەمپروماندا بۆتەي
پىئويستىيەكى بەلگەنەويست، كە دەبى بەشپوئەيەكى
دروست و بەجى بەكاربەينرى، كە كارىگەرى خرابى لەسەر
كۆمەلگە نەبىت.

جا ھەندى ئاداب و ئاكارو رەوشت ھەيە بۆ بەكارهينانى
تەلەفۇن و مۇبايل، كە پىئويستە مرۇقى مسوئلمانى
پاستەقىنە پابەندى بىت و جىبەجىي بكات، كە
ئەمانەن:

- ۱- که تملفقون ده کمى، ده لى پى: ﴿تسلو...السلام عليكم...من (فلام)﴾، تتجا چاكو چوتى ده كهيت.
- ۲- په چالو كودنى بلارودوخى تمو كه سلتوى كه پهيوه تىلان پيوه ده كهيت، تلج له كاتى توسقتو كاتى كار كودنو واك كاتى بهياتيه كى زوو، يلان له شموى درهنگ وهخت، يان كاتيك كه ده زاتى وهخته كه وهختى توپره، تملفقون بكهيت.
- ۳- له كاتى تله فون كودتلا، درتيره به قسه ته دهيتو تله فون كه مشغول ته كهيت، له واتهيه خه لكانيك هدين، بيانه وى پهيوه تلديت پيوه بكهتن، يان ييلته وى پهيوه ندى بمو كه سلتوهو به كهن، كه تملفقون يان بو ده كهيت....
- ۴- بو حالته پيوست تىج تملفقون نه كهيت، واك سهردانى نه خوشيك، يان خيروچا كهيك، يان قسديه كى گرنگ، ههروا تملفقون نه كهيت، ناميرتكي كالتو سوعبت، يان ههراسلان كودنى خه لك...

- ۵- له کاتیک له ناودهستی، وه لاسی مویایل مه ده وه، چونکه شوینیکه شیای قسه کردن نیه...
- ۶- بۆ پیوستی نه بیئت له شوینه گشتیه کان وهک ناو پاس و ریم و ئۆتۆمبیل و ریگا و قوتابخانه و نه خوشخانه کان، مویایل به کارمه هیته.
- ۷- نه مویایلانهی کامیرایان تیدایه، نابجی به بی مۆله تی هیچ که سی وینه بگیری، نابجی وینهی ثافره تان بگیری، که دواایی وهک هه ره شه به رانبر به که سانیان به کاریان دینن، هه رچهنده نه مه له ره وشتی موسلمانانی پابند به دینی خوا ناوه شیته وه..
- ۸- له سه ر دایک و باوکانی هۆشیار به دینی خوا، کوپو کچانیان له م نامیره ناگادار بکه ن و لایه نه خراب و باشه کانیان بۆ رون بکه نه وه و رینمایان بکه ن، که بۆ چ شتی به کاری بهینن و بۆ چ شتی به کاری نه هیتنن.

ئه ده بو و ئاكارى مسوئمان له كاتى نان خواردن

له كاتى نان خواردن چه ند ره فتارىك ههيه ئيسلام
دايناوه، كه پيويسته به مندال و گهروهه پيادهى بكهن:

أ- شوشتنى دهسته كان پيش نان خواردن:

وهك پيغه مبهرى خوا ﷺ فهرمويه تى ((بركة الطعام
الوضوء قبله والوضوء بعده: بهر كه تى خواردن له وه دايه،
كه له پيش نان خواردن دهست بشورى و له دواى نان
خواردن پيش))^(١).

ههروهها ئه نهس ده لى: گويم له پيغه مبهرى خوا بوو
ﷺ ده يفه رمو: ((مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكْثُرَ اللَّهُ خَيْرَ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ
إِذَا حَضَرَ غِذَاؤَهُ وَإِذَا رَفَعَ: ههه كه سيك پيى خوزه خيرو
بيرى ماله كهى زور بي با دهستنويز هه لگري (مه بهستى

(١) رواه ابو داود والترمذي عن سلمان الفارسي.

دهست شوشتنه) گهر خواردنه که ی بۆ ناماده کراو، وه که
هه لگیراش))^(١).

ب- ناوی خوا هیتنان له کاتی دهست کردن به خواردن.

ئهمهش وهك پیغه مبهه فرمانی کردووه، که خاتوو
عائیشه - په زای خوی لسی بی- گوتویه تی: پیغه مبهه ری
خوای ﷺ فرمویه تی: ((إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ
تَعَالَى. فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ:
بِاسْمِ اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ: نَهْ كَرَّ يَهْ كَيْتَكْ لَه تِيْوه خواردنی
خوارد، با ناوی خوا بیئنی و بلی: (بسم الله)، نه گهر له
سه ره تا وه له بی ری چوو ناوی خوا بیئنی، با بلی (بسم الله
أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ) واته: به ناوی خوا له سه ره تا ی خواردن و
کو تا بیه که ی))^(٢).

ئیمام نه حمده و غهیری ئه ویش ده گپ نه وه: ((أَنَّ النَّبِيَّ
ﷺ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا
وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ: گهر پیغه مبهه خواردنی کی بخواردایه، یان

(١) رواه ابن ماجه والبيهقي.

(٢) رواه ابو داود والترمذي.

شله یه کی خوارد بوایه، ده یفه رمو: سوپاس بۆ شه و خوییه ی که خواردن و خواردنه وه ی پی به خشین و نیمه ی کرد به مسولمان)).

ج- که خواردن نیکی بۆ هاته بهرده م په خنه ی لی نه گری: نه وه شیان سیفه تی پیغه مبه ری نازیزمانه، وه ک بوخاری و موسلیم له نه بو هورهیره وه ده گپرنه وه، که گرتویه تی: ((ما عاب رسول الله ﷺ طعاماً قط: إن اشتهاه أكله، وإن كرهه تركه: پیغه مبه ری خوا هدرگیز عهیب و په خنه ی له خواردن نه گرتوه، گهر هزی لی بوایه نه یخوارد گهر هزی لی نه بوایه نه یشه خوارد، وازی لی نه هیئا)).

نه م سیفه ته بهرزه ی پیغه مبه ر ﷺ، ههست پراگرتن و پیژانینی تی به رامبه ر به و که سه ی خواردنی بۆ ناماده ده کات، تا تهریق نه بیته وه، له چیشته ناماده کردن سارد نه بیته وه.

د- به دهستی راست و له بهرده می خۆدا خواردن بخوری:

ئەمەش وەك موسلیم له عومەری كورپی ئەببە سەله
 رەزای خویان لی بئی دە گێرپتەوه، عومەر دەلتی: (كُنْتُ
 غَلاماً فِي حِجْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي
 الصُّفْحَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "يَا غَلامُ سَمُّ اللَّهِ وَكُلُّ
 بِيَمِينِكَ وَكُلُّ مَا يَلِيكَ: مَنَدالَ بووم له ژیر سەر بەرشتی و
 چاودیری پیتە مەبەری خوا، له کاتی نان خواردن دەستم بەم
 لاو ئەم لای قاپە که دە گێرا، پیتە مەبەری خوا پئی گوتم:
 ((رۆڵە! له کاتی نان خواردن ناوی خوا بیتە، واتە بلتی
 (بسم الله) و به دهستی راستت بخۆو له پیش خۆتەوه بخۆ)).

ه- به پال کەوتنەوه خواردن نەخوری:

ئەمەش لەبەر ئەوەی زیانی تەندروستی هەبێ و
 نیشانەبێکی لووت بەرزێ و فیزیە. پیتە مەبەریش ﷺ، که
 بوخاری لە ئەببە جحیفە و هەببە کورپی عبداللە
 دە گێرپتەوه، فەرمویەتی: ((لا أكل متکناً: به پال
 کەوتنەوه خواردن ناخۆم)). موسلیم له ئەنەسەوه

ده گپرتنهوه، که وتویهتی: ((رأيت رسول الله ﷺ جالسا مقيعا يأكل تمرأ: پیغه مبهری خوام بینیوه به دانیشتنهوه خورمای ده خوارد.))

و- له کاتی نان خواردن و اباشه قسه بگری:

موسلیم له جابرهوه رهزای خوای لیبئی ده گپرتنهوه: ((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدْمَ، فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا حَلٌّ، فِدَعَا بِهِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ مِنْهُ وَيَقُولُ: نِعْمَ الْأُدْمُ الْحَلُّ، نِعْمَ الْأُدْمُ الْحَلُّ: پیغه مبهری خوا داوای له خیزانه کهی کرد، که پیخوری بو بینن، وتیان تهنها سرکه مان هیه، جا داوای سرکهی کرد بو بینن. که هینایان دهستی کرد به خواردنی و دهیفه رمو: باشترین پیخور سرکهیه، باشترین پیخور سرکهیه).

به لام که قسه ده کری، نهو که سدی خواردنی له دم دایه، با خواردنه کهی قوت بدات، ننج قسه بکات، یان که خواردنی له دم دایه و قسه ده کات، با دهست به ده میه وه بگری، تا خواردنی ناو ده به ده ر نه که وی، چونکه

بہدہرکہوتنی خواردنی ناو دەم، دەبیتە هۆی بیژونەوہو
 قیژکردنەوہی بەرامبەرەکەمی، ھەر وہا نہ ھیلێ خواردن بە
 لیوو دەمیەوہ بنوسی، پتویستە دەستەسەر (کلینکس)
 بەکارینتی بۆ خاوتن کردنەوہی لیوو دەمی لەکاتی نان
 خواردنا.

ز- گەر میوانی یەکیک بووی، وا باشە دوای تەواو بوون
 لە نان خواردن دوعا بۆ خاوەن مائەکە بەکەیت:

نەبو داودو ترمزی لە نەنەسەوہ دەگیرنەوہ: ((أَنْ النَّبِيَّ
 ﷺ جَاءَ إِلَى سَعْدِ بْنِ عِبَادَةَ، فَجَاءَ بِجُبِّزٍ وَ زَيْتٍ فَآكَلَ، ثُمَّ
 قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ، وَ أَكَلَ طَعَامَكُمْ
 الْإِبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ ... يَنْغَمِبُهُرْ چوو بۆ لای
 سەعدی کوری عوبادە، جا نان و روۆنی زەیت و (نەحمەدو
 تەبەرانی دەلێن میوژیان) بۆ ھینا، پیغەمبەر نان و
 میوژەکەمی خواردو، پاشان دوعا ی بۆکردن فەرموی: پۆژوہ
 وان لە لاتان پۆژو بشکینتی، پیایوی چاک خواردنتان بخوات،
 فریشتەکانیش رەحمەتتان بەسەردا ببارینت)).

ح- گەر یه کیتک له خۆی گهوره تری له گهڤ بوو، یه کسه ر
نهو دهست به نان خواردن نه کات:

وهك موسليم له كتيبي (صحيح)ى دا له حوزه يفه وه
ده گيرپتته وه و ده لئى: ((كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
طَعَامًا لَمْ نَضَعْ أَيْدِينَا حَتَّى يَبْدَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَيَضَعُ يَدَهُ:
گەر له گهڤ پتغه مبهرى خوا ناماده ی خواردنیتک بووباین،
هیچ کامیتکمان دهستان به نان خواردن نه ده کرد، تا
پتغه مبهرى خوا دهستی به نان خواردن نه کرد بایه)).

کهواته له مالتیش، که خیزان به یه کهوه نان ده خون،
ههتا باوک که سه روکی خیزانه، دهست به خواردن نه کات،
با مندا له کان پیش نهو، دهست به نان خواردن نه کهن،
کهواته ده بی مندا لآن وا رابهینرین پیش باوکیان دهست به
نان خواردن نه کهن.

ع- نیعمه تی خوا، به تاییه تی خواردن به کهم دانه نری:

وهك موسليم له نه نه سه وه ده گيرپتته وه و ده لئى: ((كان
رسول الله ﷺ اذا اكل طعاماً لَعَقَ اصابعَهُ الثلاث وقال اذا
سقطت لقمة احدكم فليأخذها وليأكلها وليأكلها

ولا يدعها للشيطان. وامرنا ان نسلت القصة، وقال (انكم لاتدرون في أي طعامكم البركة: گهر پیغه مبهری خوا خواردنی بخواردایه، هەر سێ په نجه کانی ده لیسیه وه، جا فرمویه تی: نه گهر پاروویه ک نان له دهستان کهوته سهر زهوی، با هه لئی گریتته وه و نهو پیسییه ی، که پیته ی ده نووسی پاک ی بکاته وه و بیخوات، با بو شهیتانی به جی نه هیلئی. هه روا پیغه مبهر فرمانی پێ کردووین، که قاپی خواردنه که هیچی تیا نه هیلین و هه مووی بخۆین، فرمویه تی: ئیوه نازانن له چ خواردنی کدا به ره که تی تیدایه).

نہ دہ بو ناکاری مسوئمان لہ کاتی خوار دنہ و ہدا

۱- لہ کاتی نار خوار دنہ و یان ہر شلہ یہ کی تر ناوی
خوا بہینری، کہ خوار درادہ ش، سوپاسی خوا بکری و،
بہ سی جار بخوریتتہ و ہ:

وہک ترمذی لہ ثین عہ بیاس، رہ زای خوا ی لی بی،
دہ گیریتتہ و ہ، دہ لئی: پیغہ مہری خوا ﷺ فرمویہ تی: ((لا
تشریوا واحدا کشر ب البعیر. ولکن اشریوا مثنی وثلاث،
وَسَمُوا إِذَا انْتُمْ شَرِيتُمْ، وَاَحْمِدُوا إِذَا رَفَعْتُمْ ... و ہک حو شتر
بہ یہ کجار ناو، یان ہر شلہ یہ کی تر مہ خونہ و ہ. بہ لکو بہ
دو و جار، یان سی جار بیخونہ و ہ. سی جار خوار دنہ و ہ کہ ش،
دہ بی لہ نیتوانیان لہ دہ رہ و ہ ی جام و پەرداخوہ ہدناسہ
بدہ یت و ہک پیغہ مہر ﷺ ناوای کردو و ہ، نەنہ س
وتویہ تی: ((أَنْ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَتَنَفَسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا)
رواہ احمد (۲۱۱/۳). لہ کاتی خوار دنہ و ہ یدا ناوی خوا

بینن، واته بلین: (بسم الله)، که خواردیشتانه وه سوپاسی
خوا بکنو و بلین (الحمد لله)).

فوو نه کردن له ناو خواردنه وه:

له کاتی ناو خواردنه وه، نابج فو له ناوه که بکریت
(نه بو سه عید گوتویه تی: پیغه مبهری ﷺ خوا: ((نهی عن
النفخ فی الشراب... قده غه ی کردوه فو له خواردنه وه
بکریت)) رواه الترمذی (۱۸۸۷) و صححه.

ب- پر نه کردنی گه ده له خواردن و خواردنه وه:

وهك نيمام نه حمده و ترمذی و غهیری نه وانیش
ده گپرنه وه له پیغه مبهری خواوه ﷺ، که فهرمویه تی:
((ما ملا آدمی وعاء شراً من بطنه، بحسب ابن آدم
لقيمات یقمن صلبه، فإن کان لأبد فاعلاً، فثلث ل طعامه و
ثلث ل شرابه، وثلث لنفسه... ناده میزاد هیچ کیسه یه کی
له سکی خراپتر پر نه کردوه، بو ناده میزاد به سه چه ند
پاروویدک بخوات، تا پشتی پی رابگیری، گهر ناواشی
نه کرد، با سکی بکات به سی به شه وه، سی یه کی بو

خواردنو، سڼ په کی بۆ خواردنه وه، سڼ په کی تری بۆ
 هه ناسه)).

ج- خواردنو و خواردنه وه به رۆیشتن و دانیشتنه وه:

یه کۆ له نادابو ناکاری خواردنو و خواردنه وه نه وه یه،
 هه کۆ به رۆیشتنه وه به راوه ستان و به دانیشتن خواردن
 بخورئ و خواردنه وه بخورئ ته وه. (نه وه تا (ابن عمر)
 گوتویه تی: (کنا علی عهد رسول الله ﷺ ناکل و نحن
 نمشي.. له سه رده می پیغه مبه ر ﷺ به رۆیشتنه وه
 خواردنمان ده خوارد) سنن ابن ماجه ٢، ص ١٠٩، جا گه ر
 به رۆیشتنه وه جائیز بیته، نه وا به راوه ستانه وه له پیشتر و
 دروستره.

هه روه ها پیغه مبه ری خوا ﷺ به راوه ستانه وه ئاوی
 خواردۆ ته وه وه ک ئیبن عه بباس گوتویه تی: ((أتین النبى
 بدلو من ماء زمزم فشرب وهو قائم... ده ولکه یه ک ئاوی
 زه مزه م بۆ پیغه مبه ر هینا، نه ویش به راوه ستانه وه
 خواردیه وه)) متفق علیه .

ههروهها تيمام عدلى كه تاويان بۆ هيتناوه، دهستو
 دهم و چاو شوشتوه، ننجبا به راوهستانهوه بهرماوهى
 ناوه كه مى خواردۆتهوه، پاشان گوتويه تى: خه لكانيتك هه ن
 پيتيان ناخۆشه به راوهستانهوه ناو بخوريتتهوه، به لام
 پيغه مبه ر ناواى خواردۆتهوه (به راوهستانهوه، وهك من به
 راوهستانهوه خواردمهوه).

عن علي عليه السلام (انه صلى الظهر ثم قعد في حوائج الناس
 في رحبة الكوفة حتى غسل وجهه ويديه، وذكر رأسه و
 رجليه، ثم قام فشرب فضله وهو قائم، ثم قال: إن ناسا
 يكرهون الشرب قائماً، وإن النبي صنع مثل ما صنعت)
 أخرجه البخاري في الصحيح (۸۱/۱۰)^(۱).

(۱) مصابيح السنة للإمام البغوي، المجلد الثالث، ص ۱۷۵.

تہ دہب و نکاری مسولمان

لہ سلاو کردندا

سلاو کردن چند یاساو ناداییکی ههیه، که ده بی بزانی:

۱/ خوی گه وره فہرمانی کردوہ به سلاو لہ یه کتری کردن:

وهك ده فہرموی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا

غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا...^۴

النور ۲۷) ... مه چنه ناو خانووتك (ماليتك)، که هی خوتان

نيه، تا ريگه تان بي نهدري و سلاو له نه هلی نهو ماله

ده کهن ﴿

ههروه ها ده فہرموی: ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ

أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبْرَكَةً طَيِّبَةً...^۴

النور ۲۱) ... گه ر چوونه هه ر ماليتك سلاوی خوا له سه ر

خوتان بکهن، که پيروزو پاک و باشه ﴿.

پینغه مبه‌ریش ﷺ فەرمویەتی، که موسلیم له ئەبوهورهیره دەگێرێتەوێ: ((لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى تحابوا أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم... تا باوەرێنه هێتن ناچنه بەهەشت، نیمانیشتان ته‌واو نابێ، تا یه‌کتریتان خۆش نه‌وی. نایا شتیکتان پێ بلێم گەر بیکه‌ن یه‌کتریتان خۆش بوێ؟ سلّو له یه‌کتری بکه‌ن)).

ب / چۆنیه‌تی سلّو کردن له یه‌کتری:

پێویسته خۆمان و مال و مندالمان به‌مجۆره سلّو بکه‌ین، که ئیسلام بۆی دایناوین، نه‌ویش به‌م شیوه‌یه: شه‌وه‌ی که سلّو ده‌کات ده‌لێ: (السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته) به‌رامبه‌ره‌که‌شی له‌وه‌لامدا ده‌لێ: (علیکم السلام ورحمة الله وبرکاته) ئەمەش به‌ گۆیره‌ی فەرموده‌ سه‌حیحه‌کانی پینغه مبه‌ره‌ وه‌ک ئەبو داود و ترمذی ده‌گێرێنه‌وه. له‌ عومرانی کورپی حصین ره‌زای خویان لیبێ ده‌لێ: پیاویک هاته‌ لای پینغه مبه‌ره‌ ﷺ، گوتی: السلام علیکم، پینغه مبه‌ره‌ وه‌لامی

دایہ و ہ و پاشان پیاوہ کہ دانیشٹ و پیغہ مبر فہ رموی ((دہ))
 واتہ (دہ) چاکہ ی بؤ نووسرا، پاشان پیاویکی تر ہاتہ لای
 گوتی: السلام علیکم ورحمة الله، وہ لآمی سلاوہ کہ ی
 دایہ و ہ و پاشان دانیشٹ، پیغہ مبر فہ رموی ((بیست))
 واتہ: بیست چاکہ ی بؤ نووسرا. پاشان پیاویکی تر ہاتہ
 لای گوتی: (السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته) جا وہ لآمی
 سلاوہ کہ ی دراہ و ہ و پاشان دانیشٹ، پیغہ مبر فہ رموی:
 ((سی)) واتہ سی چاکہ ی بؤ نووسرا.

ہر وہا بوخاری و موسلیم لہ خاتوو عائیشہ رہ زای
 خوی لیبی دہ گپرنہ وہ، کہ گوتیہ تی: پیغہ مبر ی خوا
 پی ی گوتم (نہ مہ جبریلہ سلاوت لی دہ کات)، نہ ویش
 وہ لآمی داوہ تہ وہ و فہ رمویہ تی (وعلیہ السلام ورحمة الله
 وبرکاته).

ج- یاسار ناکاری سلاو کردن:

نہ بو ہورہ ہرہ رہ زای خوی لی بی دہ لئی: پیغہ مبر ی
 خوا ﷺ فہ رمویہ تی: ((يُسَلِّمُ الرَّاَكِبُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي

على القاعد، والقليل على الكثير... سواری سلاو له پیاده ده کات، نه وهی د پروات سلاو له و کسه ده کات، که دانیشتووه، کومه لیکي کهم سلاو له کومه لیکي زور ده کهن^(۱).

له گپرانه وهیه کی بوخاریدا ده لئی: ((يُسَلِّمُ الصَّغِيرَ عَلَى الْكَبِيرِ... مندال سلاو له گه وره ده کات)).

نهم رینمووی و تهوجیهاته پرۆزه، پتویسته خۆمان به گشتی و مناله کانمان به تایبه تی پیاده ی بکهین، چونکه سلاو کردن سیفه تیکي دیارو جیا که ره وهی نوممه تی نیسلامیه له کومه لانی تر.

د- په روه ردیارو ماموستا پتویسته سلاو له مندال بکات:

وهك پتغه مبه ر ﷺ نهم ره فتاره جوانه ی کردووه، وهان بوخاری و موسلیم له نه نه س ره زای خوای لیبی: ده گپرنه وه: ((أَنَّهُ مَرُّ عَلَى الصَّبِيَّانِ فَسَلِّمَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ كَانَ

(۱) بوخاری و موسلیم گپراویانه ته وه.

النَّبِيِّ ﷺ يَفْعَلُهُ: نه نهس به لای چند مندالتکدا تیپه پر
 بووه و سلاوی لئی کردوون، جا گوتویه تی: پیغه مبه ر ﷺ
 تاوا سلاوی له مندالآن کردووه)). له گتیرانه ویه کی
 موسلیم دا هاتووه: ((أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرُّ عَلَى غِلْمَانَ
 فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ ... پیغه مبه ر ﷺ به لای چند
 کورپژگه یه کدا رویشتووه و سلاوی لئی کردوون))، ههروه ها
 له گتیرانه ویه کی نه بو داود دا هاتووه: ((أَنْ النَّبِيَّ ﷺ مَرُّ
 عَلَى غِلْمَانَ يَلْعَبُونَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ))، له گتیرانه ویه (ابن
 السنی) دا پیغه مبه ر به مندالانی فرموه: ((السلام عليكم
 يا صبيان ... کوره کان! سلاوتان لیبی)).

له راستیدا نه مه یه ره وشت و ره فتار به رزی مسولمان و
 خو به زل نه زان، جا گه ر نیمه ش خو مان به شوینک و ته ی
 پیغه مبه ر ده زانین، با پیاده ی نه م نایه ته پیروزه بکه بین
 ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴿٢١﴾﴾ الاحزاب
 ... له پیغه مبه ری خوا پیشهنگی زور جوان بو نیوه
 هه یه ﴿.

ه- وه لآمدانه وهی سلآوی نامسولمان به (وعلیکم):

نه نه س ده لئی: پیغه مبهری خوا ﷺ فەر مویه تی: ((إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ... گەر مه سیحی و جووله که سلآویان لی کردن، نیتوه بلین: (وَعَلَيْكُمْ) واته: له نیتوه ش))^(۱). ههروه ها نابی سه ره تا مسولمان سلآویان لی بکات، وه که له هه دیسی موسلیمدا هاتروه: ((لَا تَبَدَّوْا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ بِالسَّلَامِ... نیتوه ده ستپیشخه ری مه کهن له سلآو کردن له جووله که و دیانان)).

و- سلآو کردن سوننه ته، وه لآمدانه وهی واجبه:

(ابن السنن) ده لئی: پیغه مبهر ﷺ فەر مویه تی: ((مَنْ أَجَابَ السَّلَامَ فَهُوَ لَهُ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْ فَلَيْسَ مِنْهُ... هه که سیك وه لآمی سلآو بداته وه شهوا خیره که ی بو شه وه، هه ره که سیك وه لآمی سه لام نه داته وه له نیتمه نیه)).

با باوک و دایکان و پهروه دیاران بزائن، که هه ندیك کاتی

(۱) بوخاری و موسلیم گیزاویه تیانه وه.

تاريهتي هديه سلاوکردن تيايدا باش نيه، وهك له حالتی:
 دهستتويژ ههلگرتنو له حهمام، له کاتئ کهسيك نان
 دهخوات، يان جهنگ دهکات، نهو کهسهی يادی خوا
 دهکات، له وتاريژي ههيني، نهو کهسهی له مزگهوت
 ناموزگاري خهلك دهکات، نهو کهسهی که به شتيکهوه
 سهرقاله (پاره دهژميړئ) و به وهلامدانهوهی سهلامهکهی
 شتهکهی لي تتيك دهچيئت، يان لهلای ناودهستهخانه. جا
 لهو شويئانهی که سهلامکردنی تيايدا باش نيه، نهو
 کهسهی که سهلامی لي دهکري، بۆی ههيه وهلام
 نه داتهوه.

نہدھب و ناکاری مسولمان لہ کاتی مؤلہت و مرگرتن

نیزندو مؤلہت وەرگرتن چەند ناداب و ږەفتارینکی ھدیە،
کہ پیوسته باوک و دایک خویانو مندالەکانیان فیتر بکەن و
ناگاداریان بکەن، وەك خوی گموره دەفەرموی:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَسْتَعِذَّ بِكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ
تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ
عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَّافُونَ
عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمْ الْحُلُمَ

فَلْيَسْتَعِذُّوا كَمَا اسْتَعِذَّ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴿٨٥﴾ النور
... نهی گەلی خاوەن باوەرەن! با ئەوانەى غولام و کەنیزى
ئێوەن، ئەو کەسانەش لەئێوە، کە بلسوغ نەبون، سەجەر

ئیزنی لسی بخوازن: له پیش نوژی به یانیدا، نیوه پرویان، کاتس شه کان داده نینو له پاش نوژی خه و تنانیش، که شه سنی کاته وه ختی ته نیایی ئیوه. له پاش شه، نه بو ئیوه قیدی ده کا، نه بو شه وان، که به ده ورو به رتاند بیت: ئیوه پیکه وه تیکه لن. ئا به مجوره خودا نیشانه کانی خوی بو ئیوه ناشکرا ده کا. خودا زانای له کارزانه. هه رکاتس منداله کان بلوغیان بو- شه ویش وه که شه وانی پیشوو- گه ره که ئیزن بخوازن .

له م نایه ته پر ته و جیهو رینمووییه دا، خوای بالا فرمان ده کات به باوک و دایکان، که شه مندالانسی هه یانه چ کور و چ کچ، که نه گه یشتونه ته ته مه نی (۱۵) سالی واته بلوغیان نه بووه، با فیریان بکه ن له سنی حالت و کاتدا، ده بی ئیزن وه رگرنو له ده رگا بده ن، کاتیک پتویسته کیان به باوک و دایکیان ده بی.

سنی حاله ته که ش شه مانه ن:

یه که م: له پیش نوژی به یانی واته پیش بانگ دان، شه مه ش له بهر شه وهی دایک و باوک له و کاتدا له ژیر پیخه فیکن، که له وانه یه رووت بنو جلو به رگیان

دامالیبې بۆ جووت بوون.

دوهم: کاتی نیوه پوړ، چونکه له و کاتهش به تایبته تی له
وه رزی هاوین، که کاتی پشودانه، لهوانه یه ژنو میږد
جل و بهرگیان دابکه نن.

سپه م: له دواى نویژی خه وتنان، چونکه نه و کاته کاتی
نووستنو حه سانه وه یه.

خوای گه وره بویه نه م سې کاته ی داناهه، که نیزی تیا
وه ربگیری، چونکه ژنو میږد له حاله تیک دان، که پې بیان
خوش نیه منداله کانیاں به م شتویه بیانبینن، که کاری
ناسایی خوین نه نجام بدن بۆ چیژ وهرگرتن له یه کتری.

جا گهر له م کاته دا مندالیکی بچوکیان، له ناکاو بچیته
ژووره وه نه م دیمه نه ببینن، نه وایه کسهر له میشکی دا
چاپ ده بی و کار ده کاته سهر ده روونی منداله که، که
لهوانه یه بیته دروستبوونی رق و قینه یه که له دلیدا
به رامبه ر دایکی، یان باوکی. هه ووه ها لهوانه شه هه وئی
نه نجامدانی کاره جنسیه که یان بدات، که نه مهش مندال
به ره وه هه لدیرو زوخاوی لادانی ره وشت ده بات. نه مه

سہ بارہت بہ مندالی بالغموہ ثموہ دہبی لہم سہ کاتہی،
کہ باس کراو لہ کاتہ کانی تریش، کہ بیانہوی بچنہ ژووری
دایکو باوکیان، دہبی لہ دہرگا بدہن، تا تیزنیش وہرنہ گرن
نہچنہ ژوورہوہ، وەك خوی گہورہ دہفرموی:

﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا
اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ (النور...)

ہر سہ بارہت بہ نیزن وہرگرتنہوہ چہند ئادا بیکی تر
ہدیہ، کہ بۆ گشتی پیادہ دہ کرئ وەك:

أ / سہلام کردن پاشان نیزن وہرگرتن:

وہك ئەبو داود گپراویہ تیہوہ، کہ پیاوئک لہ بہنی عامر
داوای نیزنی کرد، کہ بچیتہ لای پیغہ مہری خوا ﷺ، کہ
لہ مالئک، بوو گوتی: ((أَلِجْ؟: ئایا بیئمہ ژوورہوہ؟))
پیغہ مہری خوا بہ خزمہ تگوزارہ کہی فہرموو: (بِرؤ لای
نہم پیاوہو شتوہی نیزن وہرگرتنی فیر بکہو پسی بلی:
(قل السلام علیکم: أَدْخُلْ)) جا لہو کاتہ دا پیاوہ کہ
گوئی لسی بوو، گوتی: ((السلام علیکم. أَدْخُلْ؟:))

سلاتان لسی بی، نایا بیتمه ژووره وه؟)) پیغه مبه ریش
ریگهی پی داو چوو ه ژووره وه.

ب / له کاتی نین وه رگرتن ناوی، یان سیفه تی، یان
نازناوی خۆی ناشکرا بکات و بلی: من فلائم

له صحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتوه: ((عن ابي
موسى لَمَّا جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بئر البستان، وجاء
ابوبكر فاستأذن ، فقال ابو موسى مَنْ؟ قال: ابوبكر ثم
جاء عمر فاستأذن فقال: من؟ قال عمر، ثم عثمان كذلك:
ثم ابو موسا گوتیه تی: که له وکاته ی پیغه مبه ر ﷺ له سهر
بیری بیستان دانیشتبوو، نه بویه کر داوای نیزی کرد، که
بیته لای پیغه مبه ر ﷺ، نه بو موسا گوتی کی یه؟ شه ویش
گوتی: نه بویه کر، پاشان عومهر داوای نیزی کرد، گوتی:
کی یه؟ گوتی: عومهر، پاشان عوسمان به هه مان شیوه
داوای نیزی کرد)).

ههروه ها له صحیحی بوخاری و موسلیم هاتوه، جابر
ده لسی: ((أیت النبى ﷺ فَدَقَّتْ الباب فقال: مَنْ ذا؟

فَقُلْتُ: أَنَا فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: أَنَا أَنَا كَأَنَّهُ كَرِهَهَا... چوومه لای پیغه مبهەر، له ده رگام دا، فەرموی کئی یه؟ ده لئی گوتم: منم، پیغه مبهەر فەرموی: من من؟ پیئی ناخۆش بوو بلییم من من)).

ج- نيزن وه رگرتن (له ده رگادان) سێ جاره:

وهك له صحیحی بوخاری و موسلیم دا هاتوو، نه بی موسای نه شعهری گو تویه تی: پیغه مبههری خوار صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فەرمویه تی: ((الاستنذان ثلاث، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَإِلَّا فَارْجِعْ: نيزن وه رگرتن (له ده رگادان) سێ جاره، گەر نيزنیا ن دای بییته ژووره وه، نه وا باشه نه گینا بگه پتوه)).

جا له نیتوان نهم سێ نيزن وه رگرتنه و اباشه به قه ده ر نوێژیکی چوار رکاتی بوهستی نه بادا نه و که سه ی له ژووره وه یه خه ریکی نوێژ بی ت، یان ده ست به ئاو بگه یه نی.

د - به توند له دهرگانه دان.

نابڼې به توندی له دهرگا بدرئ، با شهوکهسه خاوه ن
مالیش بڼې، یان یه کیتک له نه ندامانی خیزان بڼې. له
نه نه سهوه په زای خوای لیبی ((ان ابواب رسول الله ﷺ
كانت تُقْرَعُ بالأصابع... به په نجه له دهرگای مالک کانی
پتغه مبر نه دران))^(۱).

هروه ها پیشینه صالحه کان به سه ره په نجه له دهرگای
مالی ماموستا کانیان نه دا، که نه مهش شهوپه ری پتزو
نه ده ب ده گه یه ننې. به لام هندیك له دهرگادان هیه که وا
پتویست ده کات به توند له دهرگا بدرئ، شه گینا له وانیه
گوئی یان لی نه بڼې. به لام گهر مالیک زهنگ (جرس) ی
هه بوو، شهوا ده بڼې به سووکی و له سه رخوی له جهره سه که
بدرئ، که نه مهش نیشانه ی په وشت و پتزو ده ربړینه.

(۱) أخرجه البخاري في الادب المفرد.

ه- له کاتی دهرگادان له لایه کی دهرگا بوهستی:

نه مهش بو نهویه نه بادا له کاتی کردنه وهی دهرگا که
 شافره تیکی بیگانه دهرگا بکاته وهو، توشی پوانینی حدرام
 بییت، نیزن وه رگرتنیش بو نهویه تا توشی پوانینی حدرام
 نه بییت، وهک پیغه مبهدر ﷺ جهختی له سهر کردوهه بو
 هاوه له بهر یزه کانی و فهرمویده سی: ((أَتَمَّا جُعِلَ الْإِسْتِثْنَانِ
 مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ... نیزن وه رگرتن بو نهویه دانراوه نه بادا
 مسولمان تووشی پوانینی حدرام بییت))^(۱).

هروه ها ته بهرانی له عبداللهی کوری بسر ره زای خوای
 لیبی گپراویه تیه وه، که گوتوویه تی: ((سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ
 ﷺ يَقُولُ: لَا تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَلَكِنْ ائْتَوْهَا مِنْ
 جَوَانِبِهَا فَاسْتَأْذِنُوا. فَإِنْ أُذِنَ لَكُمْ فَادْخُلُوا وَإِلَّا فَارْجِعُوا:
 گویم له پیغه مبهدری خوار ﷺ بوو نه یفه رمو: کاتیک که
 چونه مالیک بهرام بهر دهرگا که هی مه وهستن، به لکو له
 لایه کی دهرگا که بوهستن و له دهرگا بدهن و نیزن وه رگرن، جا
 گهر ریگه یان پیدان بچنه ژووره وه، برۆنه ژووره وه، نه گینا

(۱) رواه الشيخان.

بگهر پسته‌وه دواوه و مه‌چنه ژوور به بی بی تیزن پیدانتان)).
 همروا نمبو داود گیزاویه تیه‌وه: ((کان رسول الله ﷺ اذا
 اتی باب قوم لم یستقبل الباب من تلقاء وجهه، ولكن من
 رکنه الایمن أو الایسر ویقول: السلام علیکم، السلام
 علیکم))... پیغه مبهری خوا گهر بچویا بهر دهر گای مالی
 که سیتک، بهرام بهر دهر گاکه بیان نه ده وه ستا، به لکو له لای
 راستی دهر گاکه بیان لای چه پی دهر گاکه ده وه ستا،
 ده یغه رمو: سلاوتان لی بی، سلاوتان لی بی)).

و- گهر خاوهن مان گوتی بگهر پسته‌وه ده بی بگهر پسته‌وه:

نه مدش وهك خوی گه‌وره ده فدر موی:

﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ
 حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوْا وَتُسَلِّمُوْا عَلٰى اٰهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ
 لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوْا فِيْهَا اَحَدًا فَلَا
 تَدْخُلُوْهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ قِيْلَ لَكُمْ اَرْجِعُوْا فَاَرْجِعُوْا
 هُوَ اَرْكَىٰ لَكُمْ ﴿٢٨﴾ النور... نهی نهو که سانهی پرواتان

هیناوه مه چنه هیچ مالیکه وه به بی نيزن وه رگرتن و رینگه دان و سه لام کردن له خاوه نی مالک، نيزن وه رگرتن له کاتی چونه مالیک بۆ ئیوه باشترو چاکتره، تا هه رده م له یادتان بیئت. جا نه و مالهی که بۆی ده چن گهر که سی تیا نه بوو مه چنه ژووره وه، تارینگه تان پینده ده ن، گهر پی بیان گوتن بگهرینه وه، ئیوه ش بگهرینه وه نه مه بۆ دلای ئیوه پاکتره.

مسولمانی به رتیز: نه وه خوای به رزو گه وه ره، رپیره و قاعیده هیه کی زۆر جوانی بۆ داناوین، ده با ئیمه له سه ر خۆمان و مناله کافان بینینه دی و، به بی ئاگاداری خاوه ن مال و له ده رگانه دان نه چینه مالی هیچ که سیک، بۆیه ش نه ئیم نه چین وه ک نامۆژگاری، چونکه زۆر که س هه ن به به لگهی نه مه مالی خزمه، یان هاوړی گیانی به گیانیمه، یان مالمان تیکه لاوه، یه که سه ر خۆی نه کات به مال دا.

کاتی کیش گهر گوتیان زه حه مت نه بی بگهرپه وه، ئیستا کاتم نیه دل گران نه بیئت، چونکه له و کاته ی تۆ ده چیته لای نه و، له وانیه گیروگرفتییکی هه بی و سه لیه ی قسه کردن و رووخۆشی نه بی یان له وانیه هتد.

ئه ده بو ئاکاری مسولمان

له کۆرۆمه جلیسدا

۱- هه رکه سی هاته کۆرۆ مه جلیسیک تهوقه ی له گه ل
بکری:

وهك (ابن السنی) و نه بو داود له پیغه مبه ریان
گێراوه ته وه، که فرمویه تی: ((إذا التقى المسلمان،
فتصافحا وحمدا لله تعالى، واستغفرا غفر الله عز وجل
لهما: گه ر دوو مسولمان به یه ک گه یشتن، تهوقه یان کردو،
سوپاسی خوی گه وره یان کردو، داوای لیخۆشبوونیان کرد،
نهوا خوی به خشنده لییان خۆش ده بی)).

ههروه ها ترمذی و نیین ماجه و غهیری نهوانیش له
بهرا ئه وه په زای خوی لیبی ده گێر نه وه، که گو تویه تی:
پیغه مبه ری خوا ﷺ پیی گوتم: ((تصافحوا يذهب الغل،
وتهادوا تحابوا و تذهب الشحناء... تهوقه له گه ل یه کتری
بکه ن، چونکه تهوقه کردن ر قو قینه له دلدا ناهیلی،

دياري بۆ يه كئري بيهن، يه كئريتان خوش نئويو،
دوژمتايه تي و ناكوكي ناهيتلي)).

۲- لئو شوئته دانبيشي، كه خاوهن مال دياري ده كات:

يه كيئك گهر چوو بۆ مالئيك يان كؤزيتك، يئويسته لئو
شوئنه دابنيشي، كه خاوهن مالئكه بۆي دياري ده كات،
چونكه خاوهن مال ياشتر به حالي مالئكه يوه نئزاني. له
كؤنيشموه گوتراوه: ((أهل مكة ادرى بشعابها... خدلكي
شاري مه ككه شاره زاترن به پئنگه و پئچ و په ناكاني
شاخه كانيه وه)).

هه روا يئغه مبه ر ﷺ ده فرموي: ((وَمَنْ دَخَلَ دَارَ قَوْمٍ
فَلْيَجْلِسْ حَيْثُ أَمَرُوهُ فَإِنَّ الْقَوْمَ أَعْلَمُ بِعُورَةِ دَارِهِمْ: گهر
يه كيئك چوو هالي قهوميئك، با لئو شوئنه دا دابنيشي كه
پئي ده لئين: لئتي دابنيشه، چونكه نه و قهومه (نه و كه سه)
چاكت ده زاني به حال و باري مالئكه ي، ده زاني كوتنده ر
جيئگه ي ئه وه نيه تووشي پوانيني حرام بيتي))^(۱).

۳- له ناوه‌پراستی کۆږو مه‌جلیس دانەنیشی:

ئەبو داود بە ئیسنادێکی (حسن) له حوزەیفەیی یەمانییەوه پەزای خۆی لیبی دەگیرێتەوه، که پێغه‌مبەری خوا ﷺ ((لَعْنُ مَنْ جَلَسَ فِي وَسْطِ الْحَلْقَةِ ... پێغه‌مبەر ﷺ نەفرینی لەو کەسه کردووه، که له ناوه‌پراستی کۆږو دانیشتنیکدا دانەنیشی)). هەر وه‌ها ترمذی له نه‌بی میجلەز دەگیرێتەوه: ((أَنَّ رَجُلًا قَعَدَ وَسَطَ حَلْقَةِ فَقَالَ حُدَيْفَةَ : مَلْعُونٌ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ ﷺ مَنْ جَلَسَ وَسْطِ الْحَلْقَةِ ... پیاویک له ناوه‌پراستی دانیشتنیک دانیشتبوو، حوزەیفەش گوتی: لەسەر زمانی پێغه‌مبەرەوه نەفرین لەو کەسه کراوه، که له ناوه‌پراستی کۆږو مه‌جلیسدا داده‌نیشی)).

دانەنیشن له ناوه‌پراستی مه‌جلیسدا رەفتاریکی جوانی کۆمه‌لایه‌تییه، که پێویسته مسوڵمان ناگادار بی، چونکه دانیشن له ناوه‌پراستی مه‌جلیسدا پشت کردنه له هەندیک له‌و کەسانه‌ی ناماده‌ی دانیشنه‌که‌ن، که ئەمه‌ش شتیکی جوان نیه. بەلام گەر کۆږو مه‌جلیسیک شوینه‌که‌ی بچووک و

تسك بوو، خه لك ناچار بوو له ناوه راست دابنیشن،
 شهوه یان قهینا که و گوناھی تیا نیه، خوای گه ورهش
 ده فرموی: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ خوای
 گه وره له دیندا شه و نهرکانهی له سردا نه ناون، که ده بیته
 مایه ی بارگرانایی و ناخوشی و له توانادا نه بوون ﴿.

۴- له نیتوان دوو که س دانه نیشی به بی نیزن وهر گرتنیان:

وهك ترمذی و شه بو داود له عه مری کوری شو عه یب
 شه ویش له باوکی و له باپیره ی ده گپرنه وه، که پیغه مبهری
 خوا ﷺ فرمویه تی: ((لا یجل لرجل ان یفرق بین اثنین الا
 باذنینهما...)) حال ل نیه بو یه کیك که له گهل دوو که سدا بی و
 به بی نیزنیان شه وان به جی بهیلتی)). به مانای پیویسته
 شه وان نیزن بدن، شه که سه بلتی: (رینگه هه یه برؤم؟).

له گپرنه وه یه کی شه بی داود هاتوه: ((لا یجلس بین
 رجلین الا باذنینهما...)) هیچ که سیك له نیتوان دوو که س
 به بی نیزنیان دانه نیشی)). به مانای داوای رینگه دانیان
 لی بکات و بلتی (رینگه هه یه له گه لتان دابنیشم؟).

۵- ئەو کەسە ی دەچیتە لای یە کێک، یان دە یهوی بچیتە مه جلیسیک، دەبی له کۆتایی مه جلیسه که دابنیشیت: وهک ئەبو داود و ترمذی له جابری کوری سه مره- په زای خویان لیبی- ده گێر نه وه، که گو تویه تی ((کُنَّا إِذَا أَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهِي... گهر بچوینایه کۆری پیغه مبه ر، ئەوا هه ر یه کێک له ئیمه له کۆتایی مه جلیسه که داده نیشته)).

نهم جو ره په فتاره بو مرۆفیتیکی ئاسایه، به لام گهر یه کێکی خاوه ن پله و پایه و زانیاری هات، ئەوا قهیناکه خاوه ن مال له شوینیکی گونجاوو تایبه تی دابنی.

۶- له دانیشتی سێ که سدا، با دوو که سیان قسه به نهی نی نه که ن:

وهک بوخاری و موسلیم له عبدالله کوری مه سعود - په زای خوی لیبی- ده گێر نه وه، که پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمویه تی: ((إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ مِنْ أَجْلِ أَنْ ذَلِكَ يَحْزَنُهُ: گهر سێ که س بوون له دانیشتی کدا، با دوو که سیان قسه به نهی نی نه که ن به بی که سی سێ هه م، چونکه به مه دلێ گران ده بی و پی ی

ناخۆشه)). له وانهیه بلتی باسی من ده کهن، یان گومانی
تریان پی ببات. به لām گهر له مه جلیسه که له سنی کهسی
زیاتری تیدا بوو، نهوا قهینا که قسه به نهینی بکری له
نیوان دوو کهس، به مهرجی له وه نه ترسن که مه جلیسه که
به گشتی گومانی خرابیان پی نابهن.

قسه نه کردن به نهینی و چریه چرپ به ناماده بوونی
سنی کهس، نه وهش ده گریته وه، که به زمانی جیا قسه
بکریت، جا ئینگلیزی بیته یان تورکی بیته... هتد، که
دروست (جانیز) نیه، پیویسته مسولمان خۆی دوور بگری
له م ره فتاره، به واقعیش نه مه ده بینین، که زۆریه
تورکمانه کان کاتیك به یدک ده گهن، به تورکی قسه ده کهن،
بی گویدان به کهسی سیهه م، که نایا پی ناخۆشه، یان نا.

۷- گهر یه کیتک له مه جلیسه که بو پیویستی یه ک چوه
ده وه، نابنی شوینه که ی بگریته وه، گهر به نیاز بوو
بگریته وه ناو مه جلیسه که:

وهک موسلیم له نه بو هورهیره ده گریته وه، که
پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمویه تی: ((اذا قام احدکم من

مَجْلِسٍ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ: گەر یه کێك له ئێوه له مه جلیسیك هه لساو پاشان گه راپه وه ناو مه جلیسه كه، خۆی له هه موو كه سیك شایسته تره به شوینه كه ی خۆی)).

٨- پێش نه وه ی له مه جلیسه كه هه لسی و به جیتی بیتلی و بروات، داوای نێزن بکات:

وهك پێغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: ((إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصْرِ... داوای رینگه پێدان به هاتنه ژوو روو چوونه ده ر بۆ نه وه یه، تا تووشی روانینی حه رام نه بن)). دياره نه مه ش بۆ پاراستن و رێزو حورمه تی ماله كه یه.

٩- دانیشتن به نه ده بو ر پێزه وه:

هه ركه سی له كۆرو مه جلیسیك دانیشتن، ده بی به نه ده بو ر پێزو و يقاره وه دانیشتی، نابێ گه مه به ریشی بکات و خۆی به نه نگوستیله كه یه وه خه ريك بکات، نابێ ده ست له لوتی وه ربدا ت، نابێ زۆر باویشك بدا ت. له مه جلیسه كه ده بی ته ماشای چاوی نه و كه سه بکات، كه قسه ی بۆ ده کات، نابێ روی له و كه سه وه ربگێرێ.

با زور قسه نه کات، به به قدهر شان و بالای خوئی
هه لئه لئی، با قسه ی که س نه برئی

۱۰- پیش شه وه ی هه لسن له مه جلیسه که دعای
که فارهت بخویندرئی:

وهك حاكم له شه بی به رزه - په زای خوای لی بی -
ده گیر پته وه، که گوتویه تی: کاتیک پیغه مبهری خوا ﷺ
بیویستایه له مه جلیسیک هه لسن ده یفه رمو: ((سبحانک
اللهم و بحمدک أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرک و أتوب
ألیک))، جا پیاویک گوتی: شه ی پیغه مبهری خوا! تو
قسه یه که ده که میت که پیشتر نه مهت نه ده گوت. پیغه مبه
فه رموی ﷺ: ((ذَکَ کَفَّارَةٌ لِمَا یَکُونُ فِی الْمَجْلِسِ... نَهْم
دوعایه که فارهتی شه و قسانه یه، که له مه جلیسه که
گوتراوه)).

نه ده بو ناکاری مسولمان له کاتی قسه کردندا

له و ره فتاره چاک و کۆمه لایه تیانه ی، که پتویسته مسولمان لیتی به ناگابی و به گرنگی دابنی، شیوازی گفتوگۆ قسه کردن له گه ل خه لکه، پتویسته دایک و باوک منداله کانیان لی به هره مند بکن و رینمایان بکن به پی پی ته وجیهاته کانی خوا و پیغه مبهری پهروه دیار ﷺ.

نه مهش چند شیوازو نادابیکی گفتوگۆ قسه کردنه له گه ل خه لک:

أ- به هیمنی و له سه رخۆ قسه کردن:

بوخاری و موسلیم له خاتوو عایشه وه - په زای خوا ی لی بی - ده گپرنه وه: ((ما کان رسول یسرد الحدیث کسردکم هذا، یحدث حدیثا لو عدّه العادّ لأحصاه: پیغه مبهری خوا ﷺ که قسه ی ده کرد وه ک نیه قسه ی نه ده کرد، به یه ک له

دوای یهک، به لکو به شیوازیکی وا قسهی ده کرد، که گهر
یه کینک پیویستبوایه بیژمیتری، که چهند وشهی فهرموه
دهیتوانی بیژمیتری))، ههروا نه بوداود له خاتو عایشه -
په زای خوی لیبی - ده گپریتهوه، که گوتویه تی ((کان
کلامه ﷺ فَصَلًا يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ سَمِعَهُ: پیغه مبهر که
قسهی ده کرد له نیوان وشه کان بهینی نه دایه، به شیوه یه کی
وا ههر که سینک گوئی لیبوایه تیده گه بشت چی فهرموه.

لهم فهرموده به پریزانه به ده رده که وی، که مروقی
مسولمان شیوازی قسه کردنه که ی، پیویسته به هیمنی و
له سه رخو بی، تا خه لک لیسی تیبگهن، نهک هینده به
خیرایی قسه بکات بو خویشی نه زانی چی نه لی، به
تایبه تی وتارییژ، نابی نه سیفه تهی تیا بی، که زور له
وتارییژان لهم هونه ره بی به شن و خوشیان بیبهش کردوه،
نو یژ که ره ان هه ره له سه ره تایی وتاره که ی، تا کو تاییه که ی
له قسه کانی حالی نابن.

ب- زیادہ پڑھی نہ کردن لہ بہ کارہیتنانی وشہی پاراو:

یہ کہ لہ نادابی قسہ کردن تہ وہیہ، کہ زیادہ پڑہوی نہ کات
 لہ بہ کارہیتنانی وشہی پاراو لہ قسہ کردنداو، زمان لوسی
 نہ کات. وہ کہ تہ بوداودو ترمذی بہ سہ نہ دیکمی (جید) لہ
 ثیین عومہر - پڑہزای خویسان لیسی - دہ گپڑتہ وہ، کہ
 پیغہ مہبری خوا وَعَلَى اللَّهِ فہر مویہ تی: ((إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ
 الْبَلِغَ مِنَ الرِّجَالِ: الَّذِي يَخْلُلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقْرُ
 بِلِسَانِهَا: خَوَّيْ گہورہ رقی لہو کہ سائہیہ، کہ لہ کاتی
 قسہ کردندا زمان لوسی دہ کہنو دہ می خویان خوار دہ کہن
 لہ قسہ کردنداو زمانیان لول دہ دہن وہ کہ مانگا خواردن
 بہ زمانی لول دہ دات و کاویژ دہ کات.

ہہ روا لہ صحیحی بوخاری و موسلیم ہاتوہ لہ
 تہ نہ سہ وہ، کہ پیغہ مہبر وَعَلَى اللَّهِ ((ان اذا تكلم بكلمة اعادها
 ثلاثاً حتى تفهم عنه... وكان ﷺ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ فَصَلٍ وَهَزِيرٍ
 وَلَا نَزْرٍ، وَيَكْرَهُ الشَّرْكَرَةَ فِي الْكَلَامِ وَالتَّشْدُقَ بِهِ... كَاتِيكَ کہ
 پیغہ مہبر قسہی دہ کرد وشہ کانی سی جار دوبارہ دہ کردہ وہ
 تا تہی بگہن،... کہ قسہی دہ کرد لہ بہینی دہ رپرینی

ۋەشەكان بەينىكى ھەبوو نە زۆر، نە كەم. پېغەمبەر ﷺ زۆر قسە كىردىن ۋە دەم پان كىردىن ھەي بەلاۋە زۆر پى ناخۆش بوو رقى لى دەپۆە).

دەبا ئىمە ئەم فەرمودانە لە خۆمان بىننە دى ۋە خىزان ۋە مندالە كانىشمان فىركەين، كە زۆر قسە نەكەن ۋە زىادە پى تىا نەكەن ۋە زمان لوس نەبن ۋە دەم پان نەكەن ھەي بە ھىمنى قسە بكەن. دىارېشە ئەو كەسەي زۆر قسە بكات، ھەلە زۆر دەكات.

ج- گفتوگو كىردىن بە شىوازىك، كە خەلك لى تى بگەن.

مىسولمانى ژىرو تىگە شىتو لە رىبازى پېغەمبەر ﷺ، ھىچ كاتىك بە شىوازىك قسە كانى ۋە رىشەي نامۆ بە خەلك بە كارناھىنى، بەلكو گشت كاتىك ھەول دەدات، كە قسە دەكات يان ۋە تار دەدات، يان نىوسىن دەنوسى، بە گوپىرەي تىگە شىتنى خەلكە كە بىت. ۋەك پېغەمبەر ﷺ دە فەرموى: ((أَمْرُنَا مَعَاشِرِ الْأَنْبِيَاءِ أَنْ نَحَدِّثَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ... ئىمەي كۆمەلى پېغەمبەر، ران فەرمانان پى كراۋە بە

گویره‌ی عه‌قلی خه‌لکه‌که، قسه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ین))^(۱).

هه‌روه‌ها له (ص‌حیح) ی بوخاری هاتوه له عه‌لی به مه‌وقوفی: ((حَدَّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ أَتَجِبُونَ أَنْ يُكَذِّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ... خه‌لک چۆن ده‌زانئ و تی‌ده‌گا، ئاوا قسه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ن. ئایا پیتان خو‌شه‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی به درۆ بخریته‌وه)).

لی‌ره‌دا نه‌مه‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ نه‌وه، که قسه‌نه‌کردن به‌گویره‌ی عه‌قلی خه‌لک، به‌درۆ‌خستنه‌وه‌ی خواو پیغه‌مبه‌ره‌.

له‌ پی‌شه‌کی (ص‌حیح) ی موس‌لم هاتوه له‌ ئی‌بن مه‌سه‌عوده‌وه -ره‌زای خ‌وای لی‌بی-، که گوتویه‌تی: ((مَا أَنْتَ بِحَدِّثِ قَوْمًا حَدِيثًا لَا تُبْلِغُهُ عُقُولَهُمْ إِلَّا كَانَ لِبَعْضِهِمْ فِتْنَةٌ... هه‌ر کاتیک تو قسه‌ له‌گه‌ل قه‌ومیک بکه‌یی و به‌گویره‌ی عه‌قلی نه‌وان نه‌بی، نه‌وا نه‌م شیوازه قسه‌کردنه بۆ هه‌ندیکیان ده‌بیته‌ فیتنه‌ و ناشوب)).

(۱) رواه الدیلمی بسند ضعیف به‌لام شایه‌تی له‌سه‌ر زۆره، که نه‌م حه‌دیسه (حسن لغیره) (کتاب کشف‌الحفا).

لەم تەوجىھاتە پېرشىنگدارانەدا، پېغەمبەر ﷺ دەيسەوى
 بە چاوساغو مامۇستايان و تارىيىزان و ئەدىبان و نووسەران و
 رابەرانى ئەم پەيامە بەرپىزە رابگەيەنى، كە كاتىك نامۆزگارى
 خەلك دەكەن، وتار دەيىژن، شت ئەنووسن، با بەگوپىرەي
 تىگەيشتەن و عەقلى ئەم خەلكە بېچ و وشەي نامۆ و نارەسەن و
 بېگانە بە سروسىتى مسولمانان بەكارنەهيىننەن، مەهيىننە
 ناو ئەدەبى ئىسلامى رەسەن، بە بيانوى ئەوہى ئەمپۇ و
 پىويست دەكات و لوغەي عەصرە، كە ئىستازۆر لە نووسەران
 ھەن، چ عەلمانى و چ بەناو نووسەرى ئىسلامى، جۆرە وشەي
 غەريب و عەجىب لە نووسىنيانا بەكارديىننەن وەك (پراكتىك و
 ئەلتەرناتىف و مۆديرن و ستراتىگور لۆژىك و سۆسۆلۆژى و
 ئىبىستىمۆلۆژيا و ھەمە چەشنى ئەم وشە غەربىانە!!) كە
 ئەمە بەپراستى ھىچ كاتىك لە خزمەتى ئەدەبى رەسەنى
 ئىسلامى و كوردى نيەو، ھىچ سوودىك نابەخشى، خەلكىشى
 لىتى تى ناگات، مەگەر تەنھا مەبەستىيان پى ئەوہ بى، كە
 خۆيان بە رۆشنىر پىشان بەدەن و خۆيان جياكەنەوہ لە
 خەلك و خۆيان پى بەدەرخەن. ئەم شىۆازى بەكارھىتەنى

وشه غه ریبانه، غه زوی زمانه که مانه و، ده یانه وئ گیانی
 زیندویی لسی بستیتته وه، ده با ئه م نوسه رانه له خوا بترسن و
 به خۆیان دابینه وه و به قسه ی پیغه مبهری ئازیزمان بکه ن،
 با به گوێره ی عه قلی خه لک شت بنووسن، وتار بده ن و قسه
 بکه ن، گهر خۆیان به مسولمان له قه له م ده ده ن و شوێنکه وته ی
 پیغه مبهری خوان، گهرنا، با ناویکی تر بوخۆیان هه لئبژیرن.
 د- قسه کردن به شیوازیکی وا نه زۆر کورت و نه درێژ و
 وه رزکه ر:

له نادابی شیرینکردنی قسه و گفتوگۆ ئه وه یه، نه گاته
 راده ی کورت برینه وه، یان درێژ دادپری و خه لک لسی وه رز
 بوون. ئه مه ش بو ئه وه یه، تا ئه و که سه ی گوئی پائه گری،
 به دل گوئی بگری. موسلیم له جابری کورپی سه مره - په زای
 خوا ی لیبی - ده گێریتته وه، جابر گوئی: ((كُنْتُ أَصْلَى مَعَ
 النَّبِيِّ ﷺ، فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا، وَخَطْبَتُهُ قَصْدًا... له گه ل
 پیغه مبهری خوام نوێژ ده کرد، جا نوێژه که ی و وتاره که ی
 مام ناوه ندی بو)) واته: نه زۆر کورت و نه زۆر درێژ بوو.
 ههروه ها ئیمام نه محمد و نه بو داود له حه کیمی کوری حزام

-رہزای خوای لیبئی- ده گیزیتسه وه، که گوتوویه تی:
 ((شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْجُمُعَةَ فَقَامَ مُتَوَكِّئًا عَلَى
 عَصَا - أَوْ قَوْسٍ - فَحَمَدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، فَكَانَتْ كَلِمَاتٍ
 خَفِيفَاتٍ طَيِّبَاتٍ مُبَارَكَاتٍ ... له گهل پیغه مبهری خوا له
 نویژی ههینی ناماده بووم، جا پیغه مبهر له سهر گویالیک-
 یان که وانیک- وه ستاو سوپاس و ستایشی خوای کردو،
 چهند وشه یه کی سوک و پیروزو باشی گوت)).

ه- گوئی راگرتن بو نه و که سهی قسه ده کات:

له رهفتاری جوانی مسولمان نه وه یه، کاتیک یه کیک
 قسهی بو ده کات گوئی بو شل بکات و، خوئی به شتی که وه
 سه رقالم نه کات، یان ته ماشای ته له فزیون یان، روی له
 شتیکی دی نه بیت، که قسهی بو ده کری.

هاوه له به پیزه کانی پیغه مبهر کاتیک، که پیغه مبهر
 ﷺ قسهی بو ده کردن، زور به گرنگیه وه گوئی یان بو
 راده گرت و خویمان به شتیکی تره وه سه رقالم نه ده کرد.
 پیغه مبهریش ﷺ گوئی بو نه و که سه ده گرت، که ده هاته
 لای قسهی له گهل ده کرد، یان پرسیاریکی لی ده کرد.

ہندی کہس ہدیہ، کہ قسہی بڑ دہ کھی، خوی بہ
 شتیکہوہ خریک دہ کات، یان روی لہ تو نیہ، بہ راستی
 نہوہ بی پڑیہ، مسولمان دہ بی ہستیار بیت، ہستی
 خہلک رابگری و گوی بڑ قسہ کانیاں شل بکات، نہ گینا
 کہسی قسہ کہر بہ چاویکی سوک و ناریزانہ دیتہ بہر چاوی۔
 و- قسہ کردن بہ خندہ و روخوشیہ وہ:

نیمام نہ حمد لہ نوم دہردانہوہ - پرهزای خوای لی بی -
 دہ گپڑیتہوہ، کہ گوتیہ تی: کاتیک نہ بودہردا قسہی دہ کرد
 بہ خندہوہ قسہی دہ کرد، خہلکیش دہ یانگوت نہ بودہردا
 گہ مرہیہ (لہ بر نہوہی بہ خندہوہ قسہ دہ کات). نہ بودہردا
 گوتی: نہ بینیموہ و نہ بیستوومہ، کہ پیغہ مبری خوا ﷺ
 قسہیہ کی کرد بی، بہ خندہوہ نہی گوت بی۔ جا نہ بودہردا
 کاتیک قسہی دہ کرد دہم بہ خندہ بوو، لہ بہر نہوہی
 پیغہ مبر ﷺ ناوای کردوہ۔

ہر وہا موسلیم لہ سہ ماکی کوری حرب دہ گپڑیتہوہ،
 کہ گوتیہ تی: ((قُلْتُ لَجَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَكُنْتَ
 تُجَالِسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ جَابِرٌ: نَعَمْ كَثِيرًا. كَانَ رَسُولُ

الله ﷺ لا یقوم من مصلاه الذي فيه یصلی الصبح حتی
 تطلع الشمس، فإذا طلعت قام، وكانوا یتحدثون - والرسول
 جالس - فیاخذون فی أمر الجاهلیة فیضحكون، ویتبسم
 ﷺ... به جابری کورپی سه مرهم گوت: نایا له کورپو
 دانیشتنی پیغه مبه ر ﷺ ناماده ده بووی؟ جابر گوتی:
 بدئی، زوربهی جار ناماده ده بووم. پیغه مبه ری خوا ﷺ
 لهو شوینهی خوی هه لئه ده ستا، که نویژی به یانی تیدا
 ده کرد، تا نه و کاتهی رور هه لئه هات، نه و کاته هه لئه ستاو
 ده ریزی، جا له و کاتهی، که پیغه مبه ر داده نیشت، هاوه لئه
 به ریزه کانی باسی کرده وی پیشانی جاهیلی خویان ده کرد،
 که چیان کردوو، جا ده ستیان ده کرده پیکه نین،
 پیغه مبه ریش خندهی ده هاته سه ر لیو)).

نه مانهی باسکران ره فتاری مسولمانی مولته زیمه، تا
 کرده وه کانی پی پرازی نیتسه وه، خوی له کاتی قسه کردنو
 گفتوگوژدا شیرین بکات.

نه ده بو ئاکاری مسولمان نه کاتی گالتنه و سوعبه تدا

مروثی مسولمان بوئی هدیه گالتنه له گهل براکهی بکات، به لام له سنووریککی دیاریکراوداو، نه بیته بی ناگایی له یادی خواو ره نجاندنی دلی برای مسولمان.

گالتنه کردن چه ند ئادابیتکی هدیه، که زور پیویسته مسولمانان په پیره وی بکه نو پابه ندی بن، که نه مانه ن:

أ- زور گالتنه کردن و زیاده ره وی تیدا نه کردنی:

وهك نه نهس - په زای خوی لیبی - گوتویه تی:

پتغه مبهری خوا ﷺ فرمویه تی: ((لَسْتُ مِنْ دَدٍ، وَالدُّ مَنِّي... من نه نه هلی یاری و گالتنه له هوم، نه نه وانیش له من))^(۱). زور گالتنه کردن و له مسولمان ده کات، که نه رکه ئاسایه که ی له بیر بچیته وه، که

(۱) رواه البخاري في (الادب المفرد) والبيهقي.

به ندایه تی خواو گێرانه وهی حوکمی خوایه له سهر زهوی و،
پێکهینانی کۆمه لگایه کی چاک و پاک و سالتحه.

نهمهش نهوه ناگهیهنی، که نابیی مسولمان گالتسه و
یاریهک نهکات، به لام نهمه نهوه ده گهیهنی، که کاتی
جدیهت ده بی جدی بین، گالتسه کردن هه موو دلتمان دانه گری،
ده نا خو هاوه له به ریره کانی پیغه مبه ریش گالتسه و یارییان
کردووه، وهک بوخاری له (الادب المفرد) باس ده کات:
(كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ يَتَبَادَحُونَ بِالْبَطِيخِ: هاوه له کانی
پیغه مبه ر بو گالتسه و یاری، کاله کیان بو یه کتری
ده هاویشته و به یه کتری یان دانه دا)).

له راستیدا زۆر گالتسه کردن ده بیته مراندنی دل و، رق له
یه کتری بوونه وه و نه مانی هه بیته و یقار، وهک ئیمامی
عومه ر - په زای خوای لیبی - فه رمویه تی ((مَنْ كَثُرَ
ضَحْكُهُ قَلَّتْ هَيْبَتُهُ وَمَنْ مَزَحَ اسْتُخِفَّ بِهِ... هه ر که سینک
زۆر پێکه نی، هه بیته و یقاری که م نه بیته وه، هه ر
که سینک سوعبه ت و گالتسه بکات پیی سووک ده بیته)).

ب- له کاتی گالته کردنه که دا نابیی مه به ست پئی نازار
گه یاندنو دل ئیشانی هیچ که سئی بی:

زۆر کهس هه ن ته نانه ت له نیو مسولمانانیش گالته
ته کرئ، که مه به ستی پئی نازاردانی دئی مسولمانانه،
دیاره نه مه ش کاریکی ناشیاوی مسولمانانه و پیغه مبه ری
خوا قه ده غه ی کردوو، له م جوړه گالتانه ی، که ده بیته
نازاردانو هه ست بریندار کردنی مسولمان وه که له سونه نی
ته بی داودو ترمذی هاتوو، له عبدالله کوری سائیبه و
نه ویش له باوکیه وه له باپیره یه وه، که گوئی له
پیغه مبه ری خوا ﷺ بووه ، که ده یه رمو: ((لا یاخُذُنْ
أَحَدُكُمْ مَتَاعَ أَخِيهِ لَاعِبًا وَلَا جَادًا، وَمَنْ أَحَذَ عَصَا أَخِيهِ
فَلْيُرُدْهَا... با هیچ که سیک له نیوه شتیکی براکه ی
به گالته، یان به راستیش لیتی نه بات و نه شاریتته وه، هه ر
که سیکیش گۆپالی براکه ی برد با بۆی بگیریتته وه)).

له جهنگی (خندق) زه یدی کوری سابت له گه ل
مسولمانان خۆلی نه گواسته وه، پاشان زۆر ماندوو بوو،
سه رخه ویتی شکاند، جا عماره ی کوری جهزم هات و

چه که که ی لسی برد، که پیغه مبهرد ﷺ نه مه ی زانی به کسر
قه ده غه ی نه م کاره ی لیکرد.

ههروه ها به زارو ته به رانی و نین حه بان له عامری کوری
ره بیعه وه - ره زای خوی لیبی - ده گپرنه وه، که وا پیاویک
پتلاوی پیاویکی بردو به گالته وه لیبی شارده وه، جا که
نه مه یان بو پیغه مبهرد گپرایه وه، پیغه مبهرد ﷺ فه رموی:
(**لَا تُرَوِّعُوا الْمُسْلِمَ، فَإِنَّ رَوْعَةَ الْمُسْلِمِ ظُلْمٌ عَظِيمٌ**
... مسولمان مه ترسینن، چونکه ترساندن مسولمان زولم و
سته میکی زور گه وره یه)). ههروه ها نه بو داود له
عبدالرحمنی کوری نه بی له یلا ده گپرتته وه، که گوتویه تی:
هاوه له کانی پیغه مبهرد ﷺ ده رویشتن، پاشان پیاویک له وان
خه وی لسی که وت، جا هه ندیکیان هه لسان نه و گوریسه ی
که نه م پیاوه پی پی بووه لییان بردو وه... پیاوه که
هه لساوه و ترساوه. نینجا پیغه مبهردی خاوی ﷺ فه رمویه تی:
(**لَا يَجِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُرَوِّعَ مُسْلِمًا**... بو مسولمان حه لال
نیه و حه رامه برا مسولمانه که ی بترسینن)).

جا نیه له کوئی له ناست نه م فه رموده به پیزانه
له کاتی کدا خومان به شرتنکه وته ی پتیزی نیسلام داده نین.

ج- له گالته کردندا نابین قسهی درۆی تیا بئ:

زۆر کەس هەن لە دانیشتنی مەجلیسیکدا بۆئەوهی بێئین فلانە کەس سوعبەت چی و قسهی خۆشه، هەلدهستی بە گێرپانهوهی نوکتهی درۆ و پێکهین هینەر، لهوانه شه خۆی به موسولمان بزانی، بئ ناگاشه له ههپهشهی پیغه مبهری خوا ﷺ لهو کەسانهی، که قسه ده گێرپانهوه به درۆ تا خه لک پئ بکه ن. وه ک نه بو داود و ترمذی و نه سانی و به یهه قی له بوهرزی کوری حکیم له باوکی له باپیره ی - په زای خویان لیبئ - ده گێرپانهوه، که گو تویه تی: گو یم له پیغه مبهری خوا ﷺ بوو ده یفه رمو: ((وَيْلٌ لِلَّذِي يَخْذُلُ بِالْحَدِيثِ لِيُضْحِكَ بِهِ الْقَوْمَ فَيَكْذِبُ وَيَلُّ لَهُ، وَيَلُّ لَهُ... مَا لَ وَتِرَانِي وَ چالی دۆزهخ بۆ نهو کەسهی قسه ده کات بۆ نهوهی خه لک به پێکهین بیئنی، له کاتییدا قسه کهی درۆیه، جا پیغه مبهر دوو جار پئی ده ئی: ما ل و تیرانی بۆ نهو کەسه)).

ههروهها له نهواسی کوری سه معانهوه، که گو تویه تی: پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمویه تی: ((كَبُرَتْ خِيَانَةٌ أَنْ تُحَدَّثَ أَخَاكَ هُوَ لَكَ مُصَدِّقٌ، وَأَنْتَ لَهُ كَاذِبٌ... گه و ره ترین خیانهت

ئهوهیه، که قسهی درۆ بۆ برا مسولمانه کهت بکهی، له کاتی کهدا ئهه و باوه پرت پئی بکات و وا بزانی قسه کهت پراسته))^(۱).

ههروهها ئههه هورهیره - پهزای خوی لیبی - گوتویهتی: پینغه مبهری خوارو ﷺ فرمویهتی: ((لا یؤمنُ العبدُ الايمانَ کله حتى یترک الکذب فی المزاحه، والمرء وان کان صادقاً... نیمانی مسولمان به ته و اووی هه مووی دانامه زری، تا له گالته کردندا واز له درۆ نه هینی و، واز له ده مه ته قی و موجاده له نه هینی، نه گهر چی ئه ویش پراست بکات.

ده می که شتیکی زۆر ناشیرین خۆی خزاندۆ ته ناومان و ئیمهش به پیشوازیه کی گهرمه وه قبولمان کردوه، ئه ویش درۆی نیسانه، که له پراستی دا ئه مه په فتاریکی به دکاری ناشیرینی پۆژئاوایه بۆ ئیمه یان ناردوه، تا په وشتی ئیمه پروشینن. که له پراستی دا ئه م درۆ کردنه هه رامیتیکی گه وره یه و گالته کردنیکی ناحقه، پیویسته خۆمان و مال و مندالمان لیتی به دوور خهین و به قسهی پراستگۆ یانه

کرداره کانمان پرازینینه وه، ته قواو له خوا ترسان هه رده م
دلئمان بگه شینیتته وه.

با ئیستاش بزانی، ئایا پیغه مبهه ﷺ سوعبه ت و
گالته ی کردووه؟

به ئی، گالته ی کردووه، به لام نه وه ی راست نه بووبی
نه یگوتووه، نه مهش نموونه ی گالته کردنی پیغه مبهه ره:

ئین به کار له زهیدی کوری نه سلهم ده گپرتته وه، که
ژئیک هه بووه پیان ده گوت (أمَ اَیْمَنَ الحَبْشِیَّةِ)، هاته لای
پیغه مبهه ری خوا ﷺ و گوتی: میرده کهم بانگت ده کات،
پیغه مبهه ریش فره موی میرده کهت کییه؟ میرده کهت نه و
پیاهیه که سپیایی به چاوییه وه یه؟

ژنه کهش گوتی: چاوی سپیایی پتوه نیه.

پیغه مبهه ﷺ فره موی: نه خیر سپیایی به چاوییه وه یه.

ژنه که گوتی: به خوا سپیایی به چاوییه وه نیه.

پیغه مبهه ﷺ فره موی: هیچ که سیک هه یه سپیایی

به چاوییه وه نه بی. (مه بهستی پی سپیایی ناوه وه ی چاو
بووه).

همروه‌ها ترمزی له حه‌سه‌نی به‌سری - رفزای خوای
لیبی - ده‌گیر پیته‌وه، که گوتویه‌تی: پیره ژنیک هاته لای
پیتغه مبه‌ر ﷺ گوتی: نه‌ی پیتغه مبه‌ری خوا دو عام بو
بکه خوای به‌خشنده بمباته به‌هشت.

پیتغه مبه‌ر فرموی: دایکی فلان! پیره ژن ناچیته
به‌هشت.

گوتی: پیره ژنه که به‌گریانه‌وه رژیشت.

جا پیتغه مبه‌ر فرموی: (پینی بلین نه‌و به‌ پیره ژنی
ناچیته به‌هشت، به‌لکو به‌ گهنج و لای ده‌چیته
به‌هشت).

خوای گه‌وره ده‌فرموی: ﴿إِنَّا أَنشَأْنَهُنَّ إِنثَاءً﴾ (۳۵)

﴿جَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا﴾ (۳۶) ﴿عُرْيَا أُرَابًا﴾ (۳۷) الواقعة ... نیمه خومان
کیزه‌کانمان به‌تایبه‌تی به‌ره‌م هینا، بریارمان بودان هر
کچ بن، شوخ و شنگ و هاوته‌مه‌ن ﴿﴾.

ئەدەب و ئاكارى مەسولمان لە پىرۋىزبائى كىرندى

لە رەھىشتى جوانى مەسولمان ئەوھىيە، كاتىك بىرايەكى مەسولمان ژن دىنى، يان خوشكىكى مەسولمان شوو دەكات، يان خوا مندالتىكى پىدەبەخىشى... ھتد، پىرۋىزبائى لى بىكرى.

جا پىرۋىزبائى كىرند ئادابىتىكى ھىيە ۋەك:

أ- كاتىك مەسولمانىك خۆشى وشادىيەك روى تىدەكات، دلخۆشى خۆتى بۆ بەدەرخەي و گىرنگى پىدەھى:

بەلگەشمان ئەوھىيە، كە لە (صحيح)ى بوخارى مەسولمىم داھاتوۋە، كەعب دەلى: گويم لە دەنگىك بوو ھاۋارى دەكرد بە بەرزترىن دەنگ و دەيگوت: ئەي كەعبى كورپى مالك! مژدەت لى پى، جا خەلكە كە ئەھاتن پىرۋىزبائىيان لىدە كىردين و يەكسەر من دەرچوم، تا بگەمە لاي

پیتغه مبهری خوا ﷺ، پۆل پۆل خه لک پیروزیایی قبول کردنی تهوبه بیان لئی کردم، ده یانگوت: تهوبه قبول کردنت له لای خواوه پیروز بئی، تا گه یستمه مزگهوت و بینیم خه لکه که به ده وری پیتغه مبهرن، جا به کسهر ته لحه ی کوری عبیدالله به غاردانه وه هاته لام و تهوقه ی له گه ل کردم و پیروزیایی لئی کردم، (که عب نهم هه لویسته ی ته لحه ی هه رگیز له بیر ناچئ) که عب گوتی: کاتیک سه لامم له پیتغه مبهری خوا ﷺ کرد له خوشیانا ده موچاری نه دره وشایه وه و فه رموی: ((أبشِرْ بِحِرِّ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مِنْذُ وَكَلْتِكَ أُمَّكَ: مژده بئی لیت به چاکترین رۆژ، که به سه رت تیپه رپووه له و رۆژه ی له دایک بووی)).

ب- له کاتی بۆنه و مونا سه به دا وشه ی جوان و ناسک ده برپین و دو عای خه یر کردن:

ئیسلامی به رنامه دار ئیژراوی په روه ردگاری جیهانیان، هیچ شتیکی کۆمه لایه تی فه رامۆش نه کردووه، ته نانه ت قسه و وشه و دو عای جوان و ناسکی دانا وه بۆ پیروزیایی کردن، که پتیویسته مسولمانان له بیرى نه که نو له ژیاناندا

په پیره وی بکه نو خه لکیش لسی فیریکه ن. له مانهش وهک:

۱/ پیروزیایی کردنی یه کیتک گهر خوا مندالی پی به خشین:

گهر خوا مندالیکی به مسولمانیک به خشی، وا چاکه
پیروزیایی لسی بکه وی بلیی: (بُورِكَ لَكَ الْمَوْهوبُ، وَشَكَرْتَ
الْوَاهِبَ، وَرَزَقْتَ بِرَّهُ، وَيَلْغَ أَشُدَّهُ)). وا باشه نهو کهسه ی
پیروزیایی لسی ده کری وه لآمی بداته وه، بلیی: ((بارک الله
لَكَ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَرَزَقَكَ مِنْهُ)). نه م جوړه پیروزیاییه له
حوسه ینی نیمام عهلی و نیمام حهسه نی به سری
گیراوه ته وه.

۲- پیروزیایی کردن لهو کهسه ی له سه فهر هاتوته وه:

نهو کهسه ی له سه فهر دیتته وه، و باشه نه م قسه یه ی پی
بلیی وهک، که له پیشینه وه گیراوه ته وه: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
سَلَّمَكَ، وَجَمَعَ الشُّمْلُ بِكَ وَأَكْرَمَكَ)).

۳- پیروزیایی کردن لهو کهسه ی له مهیدانی جهاد دیتته وه:

نهو کهسه ی که له جهاد ده گهر پیتته وه، وا باشه ی پی
بگوتری: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَصَرَكَ، وَأَعَزَّكَ وَأَكْرَمَكَ)). وهک

خاتوو عایشه به پیغه مبهری وَعَلَيْهِ فەرمووه کاتیك، که له جیهاد گهراوه تهوه، موسلیم و نه سائی و غهیری نه وانیش له خاتوو عایشه ده گێر نهوه، که گوتویه تی: ((كَانَ رَسُولَ اللَّهِ وَعَلَيْهِ فِي غَزْوٍ، فَلَمَّا دَخَلَ اسْتَقْبَلْتُهُ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَصَرَكَ وَأَعَزَّكَ وَأَكْرَمَكَ... پیغه مبهری خوا له جهنگیک گهراوه، کاتینا هاتهوه پیشوازیم لیکردو دهستیم گرت و گوتم: سوپاس بو خوا که سهری خستی و به عیززه تی کردی و پیزی گرتی)).

۴- پیروزیایی کردن لهو که سهی که له حج دیتهوه:

نهو که سهی له حج ده گه پیتهوه، وا باشه پیی بگوتری: (قَبِلَ اللَّهُ حَجَّكَ، وَغَفَرَ ذُنُوبَكَ، وَأَخْلَفَ نَفَقَتَكَ) نهه جوړه پیروزیاییه، پیغه مبهری خوا به کورپکی گوتوه، که له حج گهراوه تهوه، ابن السنی له نبین عومه ر گێراویه تیهوه.

۵- پیروزیایی کردنی ژن هینان و شوو کردن:

کاتیك که ماره ی کچو کورپک ده برری، وا باشو سوننه ته، که پیروزیاییان لسی بکری و بگوتری: ((بَارَكَ اللَّهُ

لَكَ، وبارك عليك، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ)). ابو داود و ترمذی و غیرى تهوانیش له نهبو هورهیره - رهزای خوی لیبی - ده گپرنهوه، که کاتیک یه کیک ژنی بهینایه، یان شووی بکردبایه، پیغهمبهر ﷺ نه یفه رمو: ((بارك الله لك، وبارك عليك، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ)).

۶- پیروزبایی کردن له کاتی جهژندا:

وا باشه له دوای نویژی جهژن مسولمان به برای مسولمانی بلئی: ((تَقَبَّلَ اللهُ مِنَّا وَمِنْكَ... خَا لَه تِيْمَه وَ نِيْوَه وَ هِرَبِگِرِي)) بهرامبهره که شی هه مان شتی وه لام داته وه. ۷- گهر که سیک چاکه ی له گهل کردی وا چاک و سوننه ته پیی بلئی: ((بارك الله لك في أهلك ومالك، وجزاك الله خيراً)).

نهمهش وه که نه سائی و ثین ماجه له عبدالله ی کوری نه بی ربیعیدیان گپراوه ته وه، که گوتویه تی: پیغهمبهری خوا ﷺ چل هه زاری لی قهرز کردم، کاتیک که پاره ی بوو قهرزه که ی دامه وه فهرموی: ((بارك الله لك في أهلك ومالك، إنما جزاء المُسْلِفِ الحَمْدُ والشَّاء... خوا به ره که ت

بهاویته مال و مندالت و سامانت، بهراستی پاداشدانه وهی
 قه زدهر سوپاس و ستایش کردنیسه تی)). ترمذی له
 نوسامه ی کوری زهید - په زای خوی لیبی - ده گپرتسه وه و
 نه ویش له پیغه مبهری خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ، که فرمویه تی: ((مَنْ
 صَنَعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: (جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا)، فَقَدْ بَلَغَ
 فِي الشَّنَاءِ... هَر كَه سَيِّك چا که یه کی له گه ل کر او به
 چا که که ره که ی گوت: (خوا پاداشتت بداته وه) نه و
 سوپاس و ستایشی کردوه)).

ج- له گه ل پیوژیایی کردن و اباشه دیاری پیشکش بکری:

گه خوا مندالتی به که سیک به خشی، یان ژنی هینا و
 شووی کرد، و اباشه دیاری پیشکش بکری، وه که له چند
 فرموده یه کی پیغه مبهر عَلَيْهِ السَّلَامُ ناماژه ی بو کر او وه هانی
 له سهر داوه له مانه:

• له خاتوو عانیسه وه به مه رفوعی، که و پیغه مبهر
عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمویه تی: ((تَهَادُوا تَحَابُّوا... دیاری، بو یه کتری
 ببهن، یه کتریتان خوش دهوی))^(۱).

• لە ئەبۇھورەيرە بە مەرفوعى: ((تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَذَهَبُ وَحَرَ الصَّنِيرِ... ديارى پيشكەشى يەكترى بىكەن، چونكە ديارى رِقو قينى دل ناهيتلى))^(۱).

• لە ئەنەسەو بە مەرفوعى: ((عَلَيْكُمْ بِالْهَدَايَا فَإِنَّهَا تُورِثُ الْمَوَدَّةَ. وَتَذَهَبُ الضَّغَائِنُ... ديارى پيشكەش بە يەكترى بىكەن، چونكە ديارى دەبيتە مايەى خۆشەويستى و رِقو قين لەدل ناهيتلى))^(۲).

سەبارەت بە ديارى بردن دياردەيەكى سەير لە كۆمەلگەى ئىمە دەبينرى ئەويش ئەوئە، كە خَيْرَانِيكَ.. مَالِيكَ.. كەسيتك خۆى ئەخاتە ژىر بارى قەرزەو، لە راستيدا ئەمە پىچەوانەى رېنمووييەكانى پىغەمبەرە ﷺ. مەرج نىە ھەر دەبى شتيتك گرانبەھا بيت، يان پارەيەكى زۆر بى، بەلكو ئەمە شتيتكى رەمزىيە، كەوا تو خۆشەويستى خۆتى بو دەردەبىرى، نەك خو خستەنە ژىر بارى قەرزيتك، كە خۆت ھەزى پىناكەيت و لە شەرمى روان ئەم ديارىە گرانبەھايە پيشكەش دەكەيت.

(۱) رواه البخاري في الادب المفرد واحمد.

(۲) رواه الديلمي.

نه دەب و ناکاری مسولمانان له کاتی سەردانی نه خوشنا

مسولمانان که بهراستی برای یه کترین، وهک یهک جهسته و لهش وان، که کاتیک نه ندامتیکی نه م له شه ده که ویتته نازار، گشت نه ندامه کانی تر نه که ونه نازار. مسولمانیش تا له زیان دابی، تووشی ته خوشی و نه ساغی ده بی. نه خوشیش وهک هه موو کهس دهیزانی، پیوستی به سەردان و دل دانه وه و دل راگرتن هه یه، تا نازاری نه خوشیه که ی له سەر کم بیته وه.

جا بو چوونه لای نه خوش، نیسلام نه م به شه شی فەرماۆش ته کردووه، به لکو چەند ناداب و رهفتاریکی داناوه، پیوسته مسولمانان بوخویان به گشتی و منداله کانیشیان لی فیر بکهن.

نادابه کانیش نه مانه ن:

أ- په له کردن له سردانی نه خوڅ:

کاتیک مسولمانیک دوچارى نه خوڅشى ده بى، وا پتويست و چاکه، يه کسهر بسچيته سهردانی، وه ک پتغه مبهر ﷺ فهرمويه تى: ((اذا مَرَضَ فَعِدْهُ... گهر مسولمانیک نه خوڅ کوه ت، يه کسهر سهردانی بکه)).

ب- که م مانه وه لای نه خوڅ:

له ره وشتى جوانى مسولمان له کاتى سهردانی بو لای نه خوڅ نه وه يه، که زور له لای نه مي نيتته وه، به تايبه تى گهر نه خوڅه که نافرته بوو. به لام گهر نه خوڅه که حالته تى باش بوو، سه ليقه ي قسه کردنى هه بوو، نه وا قه يناکه زوريش له لای بينيتته وه، واچاکه پوژنيک نا پوژنيک سهردانی نه خوڅ بکريت، گهر حالته تى چاک بوو.

ج- دوعا کردن بو نه خوڅ:

کاتیک ده چيته لای نه خوڅنيک، وا باشه دوعاى شيفاي بو بکه ي، وه ک شه م دوعا يه ي، که پتغه مبهر ﷺ بو نه خوڅشى کردووه. له خاتوو عايشه وه - په زای خواى ليبي -، که کاتیک پتغه مبهر ﷺ خيزانى نه خوڅ بووه،

چووته لای و دهستی راستی به‌سه‌ردا هیناوه و فه‌رمویه‌تی:
 ((اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهَبِ الْبَاسَ، إِشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا
 شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا... خواجه نهی
 په‌روه‌دگاری خه‌لك، نه‌خۆشی لاده. شيفا بنیره هه‌ر تو
 شيفاده‌ری و هه‌چ شيفايه‌کی نه‌خۆش نیه، جگه له شيفای
 تو، شيفايه‌ك بنیره كه نه‌خۆشی به‌ دواوه نه‌بێ))^(۱).

هه‌روه‌ها شهبان عه‌باس گوتویه‌تی: پێغه‌مبهر ﷺ
 فه‌رمویه‌تی: ((مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَحْضُرْهُ أَجَلُهُ فَقَالَ عِنْدَهُ
 سَبْعَ مَرَاتٍ: (أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ
 يَشْفِيكَ إِلَّا عَافَاهُ اللَّهُ مِنْ هَذَا الْمَرَضِ))... هه‌ر كه‌سيك
 سه‌ردانی نه‌خۆش بكات، به‌مه‌رجێ ته‌ج‌ه‌لی نه‌هاتبێ،
 هه‌وت جار بلی: ((أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ
 يَشْفِيكَ... له‌ خوای به‌رزو مه‌زن داوا ده‌كه‌م، كه‌ خوای
 عه‌رشێ گه‌وره‌یه‌ شيفات بو‌ بنیره‌ی، نه‌وا خوای گه‌وره‌ له‌م
 نه‌خۆشیه‌ چاکی ده‌كاتوه‌ه))^(۲).

(۱) بوخاری و موسلیم گێراویه‌تیانه‌وه.

(۲) نه‌بوداودو و حاکم و ترمذی گێراویه‌تیانه‌وه.

با تیمهش هدردهم دو عایه نهمان له یاد بی تا پاداشتی
خوا به دست بیتین و دلنه وایی نه خوشه کان بین.

د- دهست خسته سهر شوینی نازاره که و دو عا خویندن
به سهریدا:

له نبی عبداللهی عوسمانی کوری نبی العاصه وه، که و
له له شیدا، شوینیکی نازاری هه بو وه، به پیغه مبهری ﷺ
فرموه، که نهم نازاره ی هه یه، پیغه مبهری خوا ﷺ پی
فرمو: ((ضَعْ يَدَكَ عَلَى الَّذِي يَأْتُمُ مِنْ جَسَدِكَ قُلْ: بِسْمِ
اللَّهِ - ثَلَاثًا - وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ: دهستت
له سهر نهو شوینه دابنی که نازار به لهشت نه گه یه نن سنی
جار بلنی: بِسْمِ اللَّهِ وَ حِدْوَت جَارِيش بَلْنِ: (أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ
وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُهُ أَحَاذِرٌ... په نا ده گرم به عیزهت و
هیزو توانای خوی گه و ره له خراپه ی نهو شته ی که هه مه و
حه زه ریش و هرنه گرم))^(۱).

(۱) موسیلم گنیا و یه تیه وه.

ه- وا چاکه له نه حوالی نه خوش پرسیار بکهی:

له نین عباسه وه کهوا عدلی کوری نه بی تالب - په زای
 خوی لیبی - ((خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي وَجَعِهِ الَّذِي
 تُوْفِيَ فِيهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، فَقَالَ النَّاسُ: يَا أَبَا الْحَسَنِ
 كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: (أَصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِتًا)
 ... له لای پیغه مبهری خوا ﷺ هاته دهره وه، که نه خوش
 بوو بهو نه خوشی هی، که گیانی پی سپارد. جا خه لکه که
 گوتیان: نهی باوکی حه سن! پیغه مبهری خوا ﷺ حالی
 چونه؟ گوتی: سوپاس بو خوا چاکه))^(۱).

و- وا چاکه له لای سه ری نه خوش دابنیشی:

نه مهش وه که پیغه مبهر ﷺ ناوای ره فتار کردوه،
 وه که نین عباس - په زای خویان لیبی - گوتویه تی: کاتیک
 پیغه مبهر ﷺ سهردانی نه خوشی ده کرد، له لای سه ری ده
 داده نیشته و پاشان حهوت جار نه یفه رمو: ((أَسْأَلُ اللَّهَ
 الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ))، جا گهر نه جهلی

(۱) بوخاری گپراویه تیه وه.

دوا بخری، نهوا لهم نه خویشیهی چاک نه بیته وه^(۱).

ز- دل دانه وهی نه خویش و تاوات خواستن به چاکبونه وه و
ته مهن درئی:

نهم سیفته دل پیننه کاریگه ریه کی به تینی هدیه
له سه ر دل و دهروونی نه خویش، ههروا ده بیته دل خویشکردنی و
هیوا پیدانی.

نه بی سه عیدی خودی - ره زای خوی لی بی گوتویه تی:
پیغه مبهری خوا ﷺ فرمویه تی: ((إِذَا دَخَلْتُمْ عَلٰی
مَرِيضٍ فَنَفَسُوا لَهُ أَجَلَهُ (بَطُولِ الْعَمْرِ)، فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَرِدُ
شَيْئًا، وَتَطِيبُ نَفْسَهُ... گهر چوونه لای نه خویش داوای
ته مهن درئی بو بکن، چونکه نه مه هیچ شتیک رهت
ناکاته وه و دلیشی پی خویش ده بی))^(۲).

ههروا له حه دیسی نین عباسدا هاتوه، که به نه خویش
ده گوتری: ((لَا بَأْسَ طَهْرٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ... قَدِ يَنَاقُ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ بَوَه تَه مَاهِی پَا کَر دَنَه وهی گونا هه کان)).

(۱) بوخاری له (الادب المفرد)، گتیراویه تیه وه.

(۲) ترمذی و نین ماجه گتیراویه تیه وه.

ح- و اچاکه داوای دوعا له نه خوؤش بکه‌یت:

وهك نيبن ماجه و نيبن السنې له عومدرې كورې خه‌تاب
 - په‌زای خوای لیبې ده‌گېر نه‌وه، که گوتویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری
 خوا ﷺ فدرمویه‌تی: ((اِذَا دَخَلْتَ عَلٰی مَرِيضٍ فَمُرُّهُ
 فَلْيُدْعُ، فَإِنَّ دُعَاءَهُ كَدُعَاءِ الْمَلَائِكَةِ... گهر چوویته لای
 نه‌خوؤش پېی بلې دوعات بز بکات، چونکه دوعاکه‌ی وهك
 دوعای فریشته‌کان وایه)).

گ- گهر نه‌خوؤشیک له حاله‌تی گیاندان بوو (لا إله
 إلا الله) ای بیسر مغریته‌وه:

نه‌بی سه‌عیدی خودری - په‌زای خوای لیبې - گوتویه‌تی
 پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فدرمویه‌تی: ((لَقِنَا مَوْتَاكُمْ لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ... نه‌وه نه‌خوؤشانه‌ی که له حاله‌تی مردندان پې‌یان
 بلین: (لا إله إلا الله) بلین))^(۱).

ه‌روه‌ها مه‌عازی کورې جه‌بل - په‌زای خوای لیبې -
 گوتویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ((مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا

(۱) موسلیم گې‌راویه‌تیه‌وه.

إله إلا الله دَخَلَ الجنة... هدرکه سیك له کاتی گیاندانی،
کۆتا قسهی لا إله الا الله بیت، ده چیته به هشت)^(۱).

(۱) نه بو داردو حاکم گنیزاویه تیانه وه.

نه ده ب و ناکاری مسولمان

له پرسه و ته عزیزه دا

پرسه و سه ره خوئی چه ند یاسا و نادابئیکی تاییه تی هه یه، که پیویسته مسولمان پهیره وی بکه ن و خوین دوررخه نه وه له ناکار و داب و نه ریته نه فامیه کانی نه مپوژ.

یاسا و نادابه کانیش نه مانه ن:

أ- دو عا کردنی پادا شتدانه ره بز خاوه ن پرسه که:

نیمامی نه وه وی له کتیبه که ی (الاذکار) دا ده لئی: باشترین قسه، که به خاوه ن مردوو بگوتری نه وه یه، که له (صحیح) ی بوخاری موسلیما هاتروه، له نوسامه ی کوری زه بده وه، که گوتویه تی: (یه کیک له که چه کانی پیغه مبه ر ﷺ نیرد رایه لای پیغه مبه ر ﷺ تا بانگی بکه ن و پیپی بلین مند الئیکی گچه که ی له سه ر مردنه . پیغه مبه ریش فرموی بگه ریوه لای و پیپی بلئی: ((إِنَّ اللَّهَ مَا أَخَذَ، وَكَلَّ مَا أَعْطَى. وَكُلَّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُعْتَمَى، فَمُرْهَا فَلْتَصْبِرْ وَكَلَّحْتَسِبْ

...خوای گهوره بۆی ههیه، شهوهی ههیه بیباتهوه، وه
 بۆیشی ههیه، که ببهخشی، هه موو شتیکیش لای شهو،
 ماوهی دیاریکراوه. جا پیتی بلی با نارام بگری و داوای
 پاداشت له خوا بکات)).

شیمامی نهوهوهی دهلی: شیوازی پرسه نامه هیچ
 حهرامی تیدا نیه، به هه ر چ شیوازیك پرسه ده که ی،
 دروسته. به لام وا باشتره له پرسه ی مسولمان بگوتری:
 ((اعظمَ اللهُ أجرك، وأحسنَ عَزاءَكَ، وَعَفَرَ لِمِيتِكَ))،
 وایاشه پرسه کردنی مسولمان بۆ کافر بهم شیوهیه بگوتری:
 ((اعظمَ اللهُ أجرك، وأحسنَ عَزاءَكَ)).

ب- به باشدانانی چیشته دروستکردن بۆ خاوهن مردوو:

بۆ پته و کردنی په یوهندی کۆمه لایه تی، ئیسلام به باشی
 داناوه، که خواردن بۆ مالی خاوهن مردوو که بکریت،
 چونکه ماله مردوو که له بهر دلتنهنگی و خه مباریان،
 له وانهیه نه توانن بهم کاره هه لسن. نه مهش به پیتی شهو
 گێرانهوهی، که شه بوداود و ئین ماجه و ترمذی له عبداللهی
 کورپی جه عهفر گێراویه تیا نه وه، که گوتویه تی: پیغه مبهری

خو ﷺ فەرمویدەتی: ((إصْنَعُوا لَالٍ جَعْفَرَ طَعَاماً فَإِنَّهُ قَدْ أَتَاهُمْ أَمْرٌ يَشْقَلُهُمْ... خواردن بۆ مالتی جەعفەر^(۱) دروستکەن، چونکە ئەوان شتیکیان بەسەر هاتوو، کە وای لێکردوون سەرقال بزو نەتوانن چێشت دروستکەن)).

ج- بەدەرنەخستنی دڵ خوۆشی و ڕوو خوۆشی بەرامبەر ئەو کەسانە، کە پرسەنامەیان لێ دەکە، یان دلیان دەدەیهوه:

لە کاتی کە یەکیەک دەمری مسۆلمانی پابەندی دینی خوا، هەرگیز کاریکی وا ناکات کە خەلک بە سوکی سەیری بکەن و بە خراپە باسی بکەن و ئیسلامیشی پێ ڕەش و ناشیرین بکات، بەلکو لەم کاتەدا دڵنەوایی کە سوکاری مردوو کە دەداتەوه چ بە نایەت بی، یان بە فەرمووە شیرینەکانی پێغەمبەر ﷺ، یان بە بەسەر هاتیکی واقیعیانە ئیسلامی. لەم کاتانەشدا پێناکەن و تەنانەت خەندەشی نایەتە سەر لێوو قسە ی پرۆپوچ ناکات و نوکاتی پێکەنین هێنەر ناکات.

(۱) جەعفەری کۆری ئەبو تالیب لە جەنگی (مۆتە) شەهید بوو.

ہمدردیوں سے شہادت کی نہرو نیانو کارامہ و
لیتہاتوانہ و بہ دلیتی پر لہ تہ قواوہ ناموژگاری نامادہ بران
دہ کات.

ئه دههه و ئاكارى مسولمان له كاتى پڙمىن و باوهشك دان

لهو نادابو رهفتاره جوانانهى ئىسلامى خۆشهويستمان بۆى داناوين، كه لهناو كۆمههكا پىيادهى بكهين، نادابى پڙمىن و باوهشكه، كه پىتويسته خۆمان و مناله كانىشمان فىر بكهين بهو شىوهيهى، كه پىتقه مبهرى خوا ﷺ پىنموى كردوه.

أ- كاتىك مسولمانىك ده پڙمى و ده لى: الحمد لله پىتويسته
پى بلى يَرْحَمَكَ اللهُ، شهوش بلى: يَهْدِيكُمُ اللهُ
وَيُصَلِّحَ بِالْكُم.

ئه مهش به پى ئهه گىرانهوهى، كه بوخارى له شهبو هورهيرهوه - رهزاي خواى لىيى - گىراوه شهوه، شهوش له پىتقه مبهر ﷺ، كه فهرمويستى: ((اذا عطس أحدكم فليقل: الحمد لله، وكيقل أخوه أو صاحبه: يَرْحَمَكَ اللهُ، فإذا قال له، يَرْحَمَكَ اللهُ، فليقل يهديكم اللهُ وَيُصَلِّحَ بِالْكُم))،

وه له گیتراوه ویه کی نه بو داود و ترمذی هاتوه، که بلی: ((يَغْفِرُ اللهُ لَنَا وَلكُمْ)).

ب- نه و که سهی ده پڑمی، گهر نه یگوت (الحمد لله) تو پنی نالی یی یرحمک الله:

نه مهش وه ک موسلیم له نه بی موسا - په زای خوی لی بی - گیتراوه تیه وه، که گوتویه تی: گویم لی بوو پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموی: ((اذا عطس أحدكم فحمد الله فشمته، فإذا لم يحمد الله لا تشمته... گهر به کیتک له نیوه پڑمی و سوپاسی خوی کرد، واته: گوتی الحمد لله، نیوهش دعای پڑمینی بو بکن، واته بلی: یرحمک الله، به لام گهر پڑمی و نه یگوت الحمد لله، نه م دعایه ی بو مه که ن)).

ههروه ها بوخاری و موسلیم له نه نه سه وه - په زای خوی لی بی - ده گیتراوه تیه وه، که گوتویه تی: ((عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَمَتَا أَحَدُهُمَا وَكَمْ يُشَمَتُ الْآخَرَ. فَقَالَ الَّذِي لَمْ يُشَمْتَهُ: عَطَسَ فَلَانَ فَشَمْتُهُ وَعَطَسْتُ فَلَمْ تُشَمْتَنِي؟ فَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: هَذَا حَمْدُ اللهِ، وَأَنْتَ لَمْ تَحْمَدِ اللهُ:

دوو پیاو له لای پیغه مبهر پښمین، به کیتکیان گوتی: الحمدلله و دعای پښمینی بۆکرا. به لآم نهوی دی نه یگوت: الحمدلله و دعای پښمینی بۆ نه کرا. جا نهو که سهی دعای پښمینی بۆنه کرا گوتی: فلانه کهس پښمی و دعای پښمینی بۆکرا، که چی من پښمیم و دوام بۆ نه کرا؟

پیغه مبهر ﷺ فهرموی: (چونکه پیاوه کهی دی، که پښمی گوتی: الحمدلله، به لآم تو سویاسی خوات نه کرد.

جا وا باشه گهر به کیتک پښمی و نه یگوت الحمدلله به بیری بهیتریتته وه، که نایا سویاسی خوی کردووه، یان نا.

ج- له کاتی پښمینا و اباشه دهست، یان دهسته سړیک بخړیته سهر دهو، به گویره ی توانا نه هیلری دهنگی زږر بیت.

نه مهش وهک پیشه وای نازیزمان محمد ﷺ نهم په وشته جوانه ی له خوږی هینا و ته دی، وهک نه بو داود و ترمذی له نه بو هورهیره وه - په زای خوی لیبی - گپراوید تیان ه وه، که گوتیه تی: ((کان رسول الله ﷺ إذا عطس وضع یدہ أو کوبہ علی فمہ. وخفض - أو غص - بها صوتہ

...پیتغه مبهري خوا گهر پښمبایه دهستی، یان کراسه که ی
ده خسته سر ده می و دهنگی نرم ده کرده وه)).

ههروه ها نین السنی له عبدالله ی کور ی زوبه یری
ده گپرنه وه، که گوتویه تی: پیتغه مبهري خوا ﷺ
فهرمویه تی: ((إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَكْرَهُ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالتَّشَاؤِبِ
وَالعَطَّاسِ... خوی بهرزو مهزن پی ی ناخوشه له کاتی
باوه شک و پښمندا دهنگ بهرز بگریته وه)).

له راستیدا زور کهس هه له ناو مه جلیسیک، یان له لای
هر که سیکدا کاتیک ده پښمی به شتیوه یه کی ناشیرین
دهنگی بهرزده کاته وه، ته نانه ت پریشکی پښمینه که نه دات
به ده ورو به ریدا، دیاره نه مه نا کاریکی ناپه سه ندو په فتاریکی
سوکه، خوی گه وه حهز به و کاره ناکات.

د- گهر یه کیک له سی جار زیاتر بیښمی پی ی نالین:
یرحمک الله.

وهک موسلیم و نه بو داود و ترمذی له سه له ی کور ی
نه کوه - ره زای خوی لیبی - ده گپرنه وه، که گوتویه تی:
((عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا شَاهِدٌ، فَقَالَ رَسُولُ

الله ﷻ: یرحمك الله، ثم عَطَسَ الثانيةُ أو الثالثة، فقال رسول الله ﷻ یرحمك الله، هذا رَجُلٌ مزكوم... پیاویتك له لای پیغه مبهدر پڑمی و منیش لهوی ناماده بووم و ناگام لسی بوو، پیغه مبهدری خوا ﷻ فه رموی: یرحمك الله، پاشان بۆ دووه مین و سنی یم جار پڑمی یه وه، دیسان پیغه مبهدری خوا ﷻ فه رموی: یرحمك الله، نهم پیاهه توشی هه لامهت بووه)).

له بهرته وه گهر یه کیك له پاش سنی جار پڑمی پسی ناگوتری: یرحمك الله. وهك نین السنی له نه بوهوره بیره ده گپریته وه، كه ده لی: گویم له پیغه مبهدری خوا ﷻ بوو ده یفه رمو: ((اذا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيُسَمِّهِ جَلِيسَهُ، وَاذَا زَادَ عَنْ ثَلَاثَةٍ فَهُوَ مَزْكُومٌ، وَلَا يُسَمِّتُ بَعْدَ ثَلَاثٍ: گهر یه کیك له نیوه پڑمی با نه وهی له گه لی دانیشته وه، پسی بلی: یرحمك الله، به لام گهر له سنی جار زیاتر پڑمی نه وه تووشی هه لامهت بووه، یه کیكیش له پاش سنی جار بیڑمی، پسی ناگوتری یرحمك الله.

ه- گهر نامسوئمان پژمی وا باشه پئی بلیی:
(یهدیکم الله):

ئەمەش وەك ئەبو داود و ترمذی لە ئەبو موسای
ئەشعەری - پەزای خۆی لیبی - دەگێڕیتەو، كە گوتیوەتی:
(كان اليهود يتعاطسون عند رسول الله ﷺ يرجون أن
يقول: يرحمك الله، فيقول: يهديكم الله ويصلح بالكم
... جوله كه كان له لای پیغه مبهری خوا ﷺ دەپژمین و بە
ئاوات بون پیغه مبهەر ﷺ پئی یان بلیی: يرحمك الله، واتە:
خوا پەحمان پئی بکات. بەلام پیغه مبهری خوا ﷺ
دەیفەرمو: ((یهدیکم الله ويصلح بالکم))، واتە: خوا
هیدایەتتان بدات و ئەحوالتان باش بکات)).

و- گەر ئافرهتییکی نامەحرەم پژمی، واباشتە، كە پئی
نەئیی: (یرحمك الله)

بۆچونی زۆر لە زاناو موحته هیدان ئەو هیە، گەر
ئافرهتییکی بیگانه (نامەحرەم) واتە: (جگە لە دایک و
خوشک و ژنو پووور و کچه زاو ژنی باوک) بیژمی، کە راهەتی

هدیه به پاده‌یه‌کی حرام که پیاوی بیگانه پی پی بلی: یرحمك الله. به لآم گدر نافرته‌ته‌که پیر بوو نه‌وه‌یان قه‌ینا‌که. دیاره نه‌مه‌ش بۆیه که‌راهه‌تی هه‌یه، تا ده‌رگای ریگای خۆش‌کردنی گونا‌هو تاوان دا‌بخری.

ئین الجوزی ده‌لی: له نی‌مام نه‌حمه‌دی کوری حه‌نبه‌له‌وه وه‌رمان گرتوه، که پی‌او‌تیکی خواناس و خوا‌په‌رست له‌لای سووه، جا ژنه‌که‌ی نی‌مام نه‌حمه‌د پڑمیوه، پی‌اوه خواناسه‌که‌ش پی‌ی گوتوه: یرحمك الله، نی‌مام نه‌حمه‌دیش گوتویه‌تی: خواناسی‌کی نه‌زانه به‌وه‌ی، که که‌راهه‌تی هه‌یه به نافرته‌تیکی بیگانه بگوتری: یرحمك الله.

نه‌مانه‌ی باسکران سه‌باره‌ت به پڑمین بوو، به لآم ناداب و ره‌فتای مسولمان له‌کاتی باوه‌ش‌کدا به‌م شی‌وه‌یه‌ی خواره‌وه‌یه: أ- به‌گویره‌ی توانا نه‌هیتلری باوه‌ش‌ک بیته‌وه و ده‌م نه‌کردنه‌وه:

نه‌م ناداب و ره‌فتاره‌ی ئیستا باسی ده‌که‌ین، نا‌کار‌تیکی جوانی نی‌سلامی کۆمه‌لایه‌تییه، که که‌سی لی نابو‌یردری، که نه‌ویش باوه‌ش‌که.

دیاره له کاتی باوه شکدا دهم کردنه وه، شیوهی مرؤف
چهند ناشیرین ده کات و که سایه تی مرؤف دینیتته خواره وه.
جا بو نهم مه بهسته پیغه مبهری خوا ﷺ مهنه ج و
پیره وی داناوه، تا مسولمانان له نیو خویاندا پیاده ی بکن و
مناله کانیشیان لسی به هره مهنه بکن و به خه لکی
بسه لیتن، که نیسلامه تاکه بهرنامه ی شارستانیته و
رؤشنبیری، نه ک رؤژناوای به ناو رؤشنبیر.

نه بو هورهیره - ره زای خوی لیبتی - گوتویه تی:
پیغه مبهر ﷺ فەر مویه تی: (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَطَّاسَ، وَيَكْرَهُ
التَّثَاؤِبَ، فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمَدَ اللَّهَ تَعَالَى، كَانَ حَقًّا
عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يَقُولَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَأَمَّا
التَّثَاؤِبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَشَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ
مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا تَشَاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ:
خوای گه وره پڑمینى خوش دهوی و هزی به باوه شك نیه،
گه ره کیك له نیوه پڑمی و گوتی: الحمد لله، نهوا له سر
هر مسولمانیکه، که گوی بیستیه تی پی تی بلتی: يَرْحَمُكَ
اللَّهُ، باوه شك هاتنه وه له لایهن شهیتانه وهیه، جا گه

یه کیکتان باوهشکی هاته وه، با بیگه پینیتته وه به گویره ی توانا و نه هیللی باوهشکی بیتته وه. چونکه کاتیک یه کیک له نیوه باوهشکی دیتته وه، شهیتان گالته ی پی ده کات و پی پی ده که نی))^(۱).

ب- گهر باوهشک هات ده ست له سهر دهم دابنی:

نه مدش وهك موسلیم له نه بی سه عیدی خودری - په زای خوی لی بی - ده گپرتته وه، که گو تویه تی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فەر مو به تی: ((إِذَا تَشَاءَ بَ احَدِكُمْ فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ عَلٰى فِىهِ فَاِنَّ الشَّيْطَانَ يُدْخِلُ: گهر یه کیک له نیوه باوهشکی هات، با ده ستی له سهر دهمی دابنی، چونکه شهیتان له ویوه ده چیتته ژوره وه)).

جا زور له زانا و موجته هیدان وای به باش ده زانن، که له کاتی باوهشک هاتن له نوژدا ده ست بخریته سهر دهم.

ج- ده نگ به رزنه کردنه وه له کاتی باوهشکدا:

وهك موسلیم و نه حمد و ترمذی گپراویانه ته وه، که

(۱) بوخاری گپراویه تیه وه.

پیتغه مبهری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ الْعَطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّشَاؤِبَ فَإِذَا تَشَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَقُلْ هَاهُ... هَاهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ يَضَعُكَ مِنْهُ... خَوَايَ گەورە پۆمینی خۆش دەوێ و هەزی لە باوەشک نیە، جا گەر یەکیکتان باوەشکی هات، با نەلێ: ها ها، چونکە ئەمە لە شەیتانە و یەو پێی پێ دەکەن)).

ئێبن السینی لە عبداللەهی کوری زوبەیرەو دەگێرپیتەو، کە گوتویەتی: پیتغه مبهری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَكْرَهُ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالتَّشَاؤِبِ وَالْعَطَاسِ... خَوَايَ گەورە هەز بە باویشک و پۆمینی بەدەنگەو ناکات)).

ئێتر لە کۆتاییدا داوا لە گشت مسولمانیک دەکەم، یەکە میان لەخۆمەو، بەم ئەدەب و ئاکارە جوان و بەرپۆزانی ئیسلام، ئاکارو کردەو کافمانی پێ برازینینەو و پەییوەندی کۆمەلایەتیمانی پێ بەهێز بکەین.

هەلبەت ئەم ئادابو یاساو ئاکارانە ئیسلام، سەنگی مەحەکی مسولمانە، کە دەتوانی لە کۆمەلگە کەیدا پیادە ی بکات، بە خەلکانی عەلمانی خۆ ناز بە

پۆشنیبری، بسمییتی، که ئەم ئاکارو نادابانە پتوهری
 راسته قینهی پۆشنیبری و مهده نیه ته، نهك زانستیکی
 پوتی رهق و وشك.

داواکارم له خوای بهخشنده که دلّه کاغمان...
 کرده وه کاغمان... گوفتارمان.. ئاکارو رهوشتمان وا
 لی بکات به پیچی شهریهته بی وینه که ی خۆی بکاتو،
 گوناھو تاوانه کاغمان له سهر شان هه لگرتی و بیخاته سهر
 شانی موشریکان و کافران و دوژمنانی خۆی.
 ئیمهش به بههشتی پاژاوه و دلرفین شاد بکات.
 نامین.

سدرچاوه كان ؛

- ١- تربية الأولاد في الإسلام، د. عبدالله ناصر علوان.
- ٢- أدب المسلم في العبادات والمعاملات والعادات المعاصرة، محمد سعيد بيض.
- ٣- منهج التربية النبوية للطفل، محمد نور بن عبدالحفيظ سويد.
- ٤- آداب المسلم، عبدالرحيم ماردني، دار المحبة، دمشق.
- ٥- منهاج المسلم، أبو بكر جابر الجزائري.
- ٦- صلة الأرحام ثوابها وفضلها والتحذير من قطعها - مجدي محمد الشهاوي - الطبعة الأولى ١٩٩٩ مكتبة الإيمان للنشر والتوزيع

ناوهرۆك

- پیشه کی ۵
- نادابی تیسلامی له کۆمه لگا ۷
۱. نهدهبو ناکاری مسولمان له گهه خوادا. ۱۱
۲. نهدهبو ناکاری مسولمان له گهه پیغه مبهری خوادا ۲۳
۳. نهدهبو ناکاری مسولمان له گهه دایک و باوکی. ۳۲
۴. نهدهبو ناکاری مسولمان له گهه خزم و نزیکانی. ۴۶
۵. نهدهبو ناکاری مسولمان له میوانداری. ۵۵
۶. نهدهبو ناکاری مسولمان له به کارهیتانی ته له فزین و مویایلدا. ۶۱
۷. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی نان خواردن. ۶۴
۸. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی خواردنه وه دا. ۷۲
۹. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی سلاو کردندا. ۷۶
۱۰. نهدهبو ناکاری مسولمان له مزلت وهرگرتن. ۸۳
۱۱. نهدهبو ناکاری مسولمان له کۆپرو مه جلیسدا. ۹۳
۱۲. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی قسه کردندا. ۱۰۱
۱۳. نهدهبو ناکاری مسولمان له گالته و سوعبه تدا. ۱۱۱
۱۴. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی پهرۆزباییدا. ۱۱۹
۱۵. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی سهردانی نه خۆشدا. ... ۱۲۶
۱۶. نهدهبو ناکاری مسولمان له کاتی تمعزیه دا. ۱۳۴

-
۱۷. نئدہ بئر ناکاری مسولئمان لہ کاتی یژمین و باوہ شکنان. ۱۳۸
سمرچاروہ کان ۱۴۹
نیسوہ رۆک ۱۵۰